

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΑΡΚΟΥ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ: «Όνειρο»
[ποίημα].

STEFAN GEORGE: Από το «Ter-
rich des Lebens». [ποίημα] [μετ.
Παναγ. Κ. Κανελλοπούλου].

STEFAN GEORGE: Από τούς
«Καιρούς» του «Εβδομού Κύκλου»
[ποίημα] [μετ. Ήβου Δελφού].

ΗΒΟΥ ΔΕΛΦΟΥ: Stefan George.

ΡΑΪΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΛΚΕ: Από το
«Όρολόγιο» [ποίημα] [μετ. Γ. Θ.
Καρινικολού].

ΠΑΝ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ: »Ό
Σταθμός» [ένα μονόπρακτο].

Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ-ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥ-
ΡΟΥ: «Αφιέρωση» [ποίημα].

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ: «Έθνική και
Διεθνής Τέχνη».

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΞΥΔΗ: «Ίδου ό Νυμ-
φίος» [ποίημα].

ΔΗΜ. Α. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗ: «Πιστεύ-
ομαι!» [ποίημα].

Γ. ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ: «Lied», «Ό θό-
ρυβος του κόσμου» [ποίηματά].

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ: «Η Κερένια Κού-
κλα» του Κ. Χριστομάνου.

ΚΡΙΤΙΚΑ [Η. Δελφού «Ένας νέος
κριτικός». «Πεζοί Δρόμοι, Γ'. Κά-
ποιων νεκρών ή ζωή». Μίμη Κυ-
ριακίδη «Ό ποιητής Κ.Π. Καβά-
φης»].

Βιβλία που λάβαμε. Άγγελίες.

ΧΡΟΝΙΑ Α΄.

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 5

ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 1 (4)

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1934

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΤΕΧΝΗΣ

Υπεύθυνος ἐπί τῆς ὕλης Θ. Μ. ΣΟΥΛΤΑΝΗΣ Υπερίδου 14	Διαχειριστής ΜΙΜΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Συνδρομή Ἐσωτερικοῦ Δοχ. 50 Ἐξωτερικοῦ σελλ. 6 Ἐμβόσματα : ΜΙΜΗΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΝ Σταδίου 48 Ἀθήνας	Γραφεῖα : ΣΤΑΔΙΟΥ 48 ΕΚΛΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & Σ΄
---	--	--

Τὰ παλαιὰ τεύχη τῆς «Νέας Ζωῆς» (1, 2 καὶ 3 δι-
μηνιαῖα) εὕρισκονται στὰ Γραφεῖα μας (Σταδίου 48)
καὶ πωλοῦνται μὲ τὴν ἴδια τιμὴν (Δραχ. 7).

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΧΑΡ. Κ. ΡΟΔΑΚΗ

Νικητῶν 1γ. — Ἀθήναι

ΝΕΑ ΖΩΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1934

ΟΝΕΙΡΟ

Γυρμένος ἐκοιμόμουνα πρὸς τὸ δεξι πλευρό μου,
τὴν ὥρα ποὺ στὰ τρίςβαθα τοῦ εἶναι μου κρυμένος
καὶ καταχωνιασμένος πόθος,
κι ἀνομολόγητος σκοπός
— πῶς νὰ τὸ ξέρω ποιός;—
γενήσαν τ' ἀξεδιάλυτο κι ἀλόκοτ' ὄνειρό μου,
ποῦ θὰ τὸ διηγηθῶ
ν' ἀλαφρωθῶ.

Βρέθηκα στὸν Κατακλυσμό!
Καὶ γίνονταν κακὸ μεγάλο,
ποῦ δὲν τὸ βάζει ὁ νοῦς!
Ἐἶχε ὁ Θεὸς ἀνοίξει τοὺς κρουνοὺς
τῶν Οὐρανῶν,
καὶ τὰ νερά ὑψωθῆκαν
τῶν ὠκεανῶν
ὡς τὶς κορφές τῶν πιὸ ψηλῶν βουνῶν.
Ἄχοβροντοῦσαν κεραυνοί,
μουγκρίζαν οἱ ἀνέμοι
καὶ πέφτοντας βουίζαν τὰ νερά.

Ἄπο προσώπου γῆς
κάθε ζωὴ ἔχε ἀφανιστεῖ,
κ' εἴχαμε μοναχὰ σωθεῖ
στὴν Κιβωτὸ κλεισμένοι, ἀσφαλισμένοι,
ὁ Νῶε μὲ τοὺς δικούς του,
ἢ ἀγαπημένη μου ψυχὴ κ' ἐγώ.

Κ' ἦταν καὶ πλῆθος ζῶα
τετράποδα, πετούμενα καὶ σερπετά.
Κ' ἦταν ἀκόμα μὲς στὴν Κιβωτὸ
(ποιός θὰ πιστέψει!
πῶς θᾶχε ὁ Νῶε τὴ σκέψη
νὰ τὸν περιμαζέψει...)
κι ὁ κόρακας τοῦ Πόε
μὲ τὰ γυαλιστερά,
τὸ μαῦρα τὰ φτερά του διπλωμένα,
ψηλὰ στῆς Κιβωτοῦ τὸ εἰκονοστάσι,
πίσω στὴν πρύμη, καθημένος
σ' αἰνιγματώδη στάση.

Ἔφτασε ἡ μέρα τέλος,
ἕστερ' ἀπὸ σαράντα τόσες χαλασμό,
τοῦ τὸν κατακλυσμό
τόνε σταμάτησε ὁ Θεός.
Κι ὁ Νῶε συγκινημένος
—νά δεῖ, τὸ τί γινόταν δέξω—
σιγάνοιξε τῆς Κιβωτοῦ τὸ παραθύρι.
Κ' εἶδε τὸ Οὐράνιο Τόξο!
Γυρνᾷ τότε χαρούμενος, καὶ στ' ἄσπρο περιστέρι
—ποῦ τῆς ἀγαπημένης μου ἦτον τάχατε ἡ ψυχὴ—
νά πάει, τῆς εἶπε, νά τοῦ φέρει
τῆς ἀγρηλιάς κλαδί.

Ἄνοιξε κείνη τὰ φτερά καὶ πέταξε γοργή
νά βρεῖ, μέσα στ' ἀπέραντα νερά, τὴ γῆ.

Κι ὄλοι μὲ τὴ γλυκύτερη λαχτάρα
προσμένανε τὸν ἔρχομό της,
μὰ ἐγὼ ἴωθα κρυφὴ τρομάρα,
μὴ δὲ γυρίσει.
Κι ὡς ἄργειε νᾶρθει,
καὶ μέσα μου εἶχε δυναμώσει ὁ τρόμος,
καὶ κοίταγα τὸ Νῶε
τάχα νά μὲ βοηθήσει,
ἀκούστηκε ἡ κραυγὴ τοῦ Κόρακα τοῦ Πόε
νά λέει βραχνά
«Δὲ θάρθει ποτέ πιά!»

Τότε στριφογυρίζοντας τίναξα τὸ βραχνά,
ποῦ πλάκωνε τὰ στήθια μου στὸν ὕπνο,
καὶ τρομαγμένος ἄνοιξα τὰ μάτια...

Αὐτὸ ἦταν τ' ὄνειρό μου,
ποῦ, τῆς πλάκωνε πλαισιασμένος στὸ δεξιὸ πλευρό μου,
καὶ πού, τοῦ κάκου! πάσκισα ξυπνὸς νά τὸ ξεχάσω,
γιὰ νά μὴν ἀγροικῶ
τὴν ἄγρια τοῦ κοράκου προφητεία.

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΟΚΟΣ

STEFAN GEORGE

ΑΠΟ ΤΟ "TERRICH DES LEBENS,,

Ἀπὸ λαχτάρα ὠχρὸς νά κρατηθῶ ζητοῦσα
σὲ στίχους ποῦ βαθύ κρύβουν καημό,
κι' ὄντων βαρειῶν τὸ ἀβέβαιο κύλημα ἀγροικοῦσα—
Ξάφνου ἕναν ἄγγελο στὴν πύλη εἶδα γυμνό:

Γι' ἀντίδοτο στὴ συλλογὴ μου εἶχε φερμένο
τὸ βάρος τῶν πῶ πλούσιων λουλουδιῶν·
τὰ δάχτυλά του ἦταν σὰν ἄνθος ἀνοιγμένο·
ρόδα ἐσταλάζαν ἀπ' τὶς ἄκρες τῶν ματιῶν.

Γυμνή, δίχως κορώνα ἢ κεφαλὴ του
κ' ἦταν, ἴδια ἢ δική μου, καὶ ἡ φωνὴ του;
Μὲ στέλνει ἢ ὁμορφὴ ἢ ζωὴ, σὲ χαιρετάει—
μοῦ εἶπε κ' ἐνῶ, μιλώντας μου, χαμογελαίει

Ξεφεύγουνε ἀπὸ πάνω του μιμόζες, κρίνοι—
Κι' ὅταν, μαζώνοντάς τα, ἔσκυψα χάμου
γονάτισε κ' ΕΚΕΙΝΟΣ· μὲ μακάρια εἰρήνη
ἔλουσα στὴ δροσιὰ τῶν ρόδων τὴ θωριά μου.

[Μετάφρ. ΠΑΝΑΓ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ]

STEFAN GEORGE

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΚΑΙΡΟΥΣ,, ΤΟΥ "ΕΒΔΟΜΟΥ ΚΥΚΛΟΥ,,

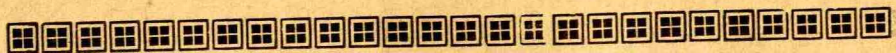
Ἄσε μὲ τώρα νά τὸ κράξω ἐπάνω ἀπὸ τὰ χιόνια
τοῦ κάμπου, ὅπουθε φεύγοντας ἀνοίγεις τὰ φτερά,
κ' ἦσουν ἢ ὀδηγήτρα μου ἄθελα μέσ' στὰ χρόνια,
πρῶτα παιχίδι κ' ἕστερα στερνὰ παρηγοριά!

Ἦρθες σὰν ἔλαμπε ἡ ζωὴ βαριά λουλουδιασμένη,
στὸ πρῶτο χρυσοθέρισμα σ' ἀντίκρυσσε ξανά,
κι ὅταν σιγοψιθύριζαν οἱ κάμποι καρπισμένοι,
μ' ἔφερνε πάντα ὁ δρόμος μου στὸ σπήτι σου μπροστά.

Στὶς μαραμένες φυλλωσιές ὁ λόγος σου ἀντηχοῦσε
τόσο πιστός, ποῦ ὀλάκερη σ' ἄνοιξα τὴν καρδιά·
κι ὅταν ἀπομακρύνθηκες, ἀνήσυχτα φυσοῦσε
μύριο κρυφοπαράπονο στὴν ἔρμη λαγκαδιά.

Ἔτσι τῶν δυό σου τῶν ματιῶν τὸ δίφωτο λουλουδι
σὲ κάθε πόρευση σκοπὸς γιὰ μένα εἶχε σταθῆ·
τὸ πρᾶο τραγοῦδι σου ἔγινε τοῦ χρόνου τὸ τραγοῦδι,
κι ὄλα συντελεσθήκανε ὡς διώρισες ἐσύ.

(μετάφρ. Η. ΔΕΛΦΟΥ)

STEFAN GEORGE

Τρανή επισφράγιση τῆς ζωῆς, σύνοψη καὶ ἐνσάρκωση τῆς πνευματικῆς εὐγένειας, πὺν βρίσκει καταφύγιο στοὺς ἐλάχιστους, πὺν ξέχωρα ζοῦν, ἀκατανόητοι καὶ ὅταν εἶναι φημισμένοι, ὁ St. George στίς 5 Δεκεμβρίου ἐκλεισε γιὰ πάντα τὸ βιβλίον του καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὸ σκληρὸ ἐργαστήριον. Μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ Rilke καὶ τοῦ Gundolf, ὁ θάνατός του οἰχνεῖ σὲ μαύρη ὄρφανία τὴ γερμανικὴ ζωὴ.

Ὁ George, καθὼς λέει «εἶχε ἐπιβληθῆ.» Πάμπολλοι θὰ τὸν ἔχουν ἀκουστό, ἀρκετοὶ θὰ τὸν ἔχουν διαβάσει κατὰ καθῆκον, ἴσως καὶ θᾶχουν καταλάβει μερικὸς στίχους του· λίγοι μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσουν σὰν ἐνιαῖο καλλιτέχνημα καὶ σύγχρονα σὰν ἐνιαῖο ἠρωϊκὸ ἄθλο, τὸ ἔργο του καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο ἀχώριστα καὶ μαζί.

Χωρὶς τὴ γνώση τῆ συνολικῆς τῆς προσωπικότητος, δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ γνώση ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου. Κι' ὁμοίως ἡ συνολικὴ αὐτὴ γνώση δὲν μπορεῖ νὰ συντελεσθῆ ἐπαγωγικά, ξεκινώντας ἀπὸ τὰ μέρη γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὸ ὅλο. Ἄμεσα στρέφεται πρὸς τὸ ὅλο, γιὰ τὸ ὅλο δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ μέρη, ἀλλὰ ἔχει μιὰν ἰδιαίτη ἀπὸ τὰ μέρη ἀνθυπαρξία. Ἐτσι μονάχα μπορεῖ νὰ νοηθῆ ὁ ἱεροφάντης George καὶ νὰ ἀγαπηθῆ ὁ λόγος του.

Ἄλλοι ἔχουν μιλήσει καὶ πιστεύω πὺς καὶ στὸ περιοδικὸ μας ἄλλοι θὰ μιλήσουν εἰδικώτερα γιὰ τὸ ἔργο του, γιὰ τὴ θέση του στὰ γερμανικὰ γράμματα καὶ στὸ πνεῦμα γενικὰ τῆς ἐποχῆς μας. Θὰ ἦταν παράλειψη ὁμοίως ἂν καὶ κάτω ἀπὸ τὴ θλίψη τῆς ἀναπάντεχης εἰδησης, δὲν μεταφέραμε ὡς στὸν ἕλληνα ἀναγνώστη κατὶ σὰν τὴν πεμπουσία τῆς προσωπικότητος, τὴ σκιαγραφία τῆς στάσεως του στὸν κόσμον ἀγνάντια.

Ὁ George εἶναι βαθύτατα ἀριστοκράτης. Οὔτε μισεῖ, οὔτε περιφρονεῖ, ἀγνοεῖ ὅ,τι κοινὸ, ὅ,τι διαβατικὸ, ὅ,τι ἀσήμαντο. Ἀγγίζει μόνο τὶς κορυφὰς τῶν πραγμάτων, τὴν πύκνωση συμβολικῆς οὐσίας. Γι' αὐτὸ φαίνεται σκοτεινὸς στοὺς περισσότερους, γιὰ ἀντικρύζει διαρκῶς τὰ βάθη πὺν εἶναι γι' αὐτοὺς σκοτεινά. Ἡ φύση γι' αὐτὸν εἶναι σύμβολο καὶ ὄχι εἰκόνα, πὺν περιγράφεται σὰν κατὶ ἐξωτερικὸ ἀπὸ μᾶς. Ἀλλὰ καὶ τὸ αἶσθημα δὲν εἰσχωρεῖ ἀφελές, ἀγνὸ καὶ ἀκατέργαστο στὸ στίχον· μετουσιώνεται καὶ δαμάζεται ἀπὸ τὴ μορφὴ. Οἱ στίχοι του εἶναι ἀπὸ ἐκείνους πὺν ἐδῶ τοὺς λέμε ἀσυγκίνητους, ὑπολογισμένους μὲ τὴ σκέψη· γιὰ ἐδῶ δὲν

μποροῦμε νὰ νοιώσωμε, πὺς ὅπου ὑπάρχει βαθειὰ συγκίνηση, ὑπάρχει καὶ μιὰ, λογικὰ ἴσως ἀνέκφραστη, σκέψη· καὶ ὅπου ὑπάρχει βαθειὰ σκέψη πάντα συνυπάρχει καὶ μιὰ συγκίνηση· καὶ ὅποιοι σκέπτονται ἀσυγκίνητα ἢ συγκινοῦνται χωρὶς σκέψη, αὐτοὶ μῆτε σκέπτονται ἀληθινά, μῆτε συγκινοῦνται. Αἶσθημα καὶ στοχασμὸς, χωρίζονται μονάχα σὲ χαμηλὰ ἐπίπεδα. Στὸν ὑπερουράνιον τόπον τῶν συμβόλων γίνονται ἕνα σῶμα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ παρά πάνω· ἀγκαλιάζουν περισσότερα ἀντικείμενα, ὅπως ὁ παρατηρητὴς πὺν στέκεται σὲ ψηλότερη βίβλα. Ὑπάρχουν ἀλήθεια ἀνατάσεις, φόβοι, ἀντινομίαι πὺν συγκινοῦν μονάχα τὸ στοχαστῆ, τὸν μεταφυσικὸ γιὰ ν' ἀκριβολογήσωμε. Οἱ συγκινήσεις αὐτές, συγκινήσεις πὺν φέρνει καὶ τῆς φύσεως ἢ γένεση καὶ ἡ πορεία τῆς ἱστορίας, φαντάζουν σὰν ξεροὶ στοχασμοὶ στὸν κοινὸν ἀνθρώπινον τύπον· καὶ οἱ ποιητὰ πὺν τίς ἐκφράζουν φαίνονται στὰ μάτια του σὰν ἐμπνευσμένοι ἀπὸ βιβλία, ἀπὸ λογικοὺς συνειρημοὺς θετικῶν ὑπολογισμῶν, γιὰ τὸ αὐτὸν μέσα οἱ συγκινήσεις δὲν ὑπάρχουν, καὶ ὑπάρχει μονάχα ἡ λογικὴ τῶν ἀποτύπων.

Μὲ σύμβολα τέτοιων μεταφυσικῶν παθῶν οἰκοδομεῖ τὸ πύκνω καὶ ὁ George τὸ ἔργο του. Χωρίζει τὸ λεγόμενον φυσικὸ καὶ πὺν δὲν εἶναι πᾶρὰ τὸ κοινὸ, ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, πὺν δὲν ὑπάρχει ἔτοιμη δοσμένη μὰ πὺν γεννιέται μὲ τὸ ἔντεχον δούλεμα, τὴν μορφοποιητικὴν ἐργασία, μὲ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ ἐκεῖνο πὺν οἱ συνηθισμένοι θεωροῦν φυσικὸ.—Ἡ οὐσία τῶν πραγμάτων εἶναι ἡ μορφή· γιὰ τὸν ποιητῆ, τὸν George, ἡ αἰσθητικὴ τῶν. Εὐνόητη λοιπὸν ἡ ἀφοσίωση καὶ ἡ φροντίδα του στὴν τελειότητα τοῦ στίχου. μορφή τοῦ τόνου καὶ τοῦ ρυθμοῦ.

Λογοπλάστης, γλωσσοπλάστης θέλει καὶ κατορθώνει νὰ χωρίσῃ ὀλότελα τὸν καθημερινὸν λόγον ἀπὸ τὸν οὐσιαστικόν, τὸν ποιητικόν λόγον. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀναβαπτίζει καθε λέξη στίς πρῶτες τῆς πηγῆς καὶ τῆς ξαναδίνει τὸ νόημα καὶ τὸ κῆρος πὺν ἡ χρῆση καὶ ὁ χρόνος ἐφθειραν. Γι' αὐτὸ φεύγει τὸ λυτὸ, τὸ πλαδαρὸ ὕφος καὶ σφιχτοδένει σκέψη μὲ σκέψη καὶ λόγον μὲ λόγον. Γι' αὐτὸ πειθαρχεῖ στοὺς νόμους τοῦ στίχου, γιὰ ξέρει πὺς ἐκεῖ σ' αὐτὸν ἐμφωλεύουν μορφῆς αἰώνιαι πὺν ζωογονοῦν καὶ σκέψη καὶ συγκίνηση καὶ λέξη, μὲ ἕναν ὅρον, πὺν ἐκφράζει ὅλα αὐτὰ τὰ ταυτόσημα, τὸν ποιητικὸν λόγον. Θαρεῖς πὺν σκαλίζει τὸ στίχον του σὲ πλάκες ἀτσάλινες, τόσο ὀριστικά, ἀμείλικτα καὶ σκληρὰ ἐκφράζεται.

Γιὰ τὴν συμβολικὴν ἀνύψωση τῶν πραγμάτων, γιὰ τὴν διεύδυση, τὴν κυριαρχία τῆς ὕλης τοῦ πάθους ἀπὸ τὴν ἀτεγκτὴν μορφὴν, πὺν δὲν εἶναι μόνο ζήτημα φραστικὸ ἢ στιχουργικὸ ἀλλὰ καὶ ζήτημα νοητικῆς τάξεως καὶ οὐσίας γιὰ τὴν ἡ μορφή δὲν εἶναι φλοιοὺς εἶναι κατὶ ἀπολύτως ἐσωτερικὸ γιὰ τὴν καθαρὴν καὶ ὀρισμένην διαγραφήν τῆς ιδέας πὺν τὸν κινεῖ, ὁ George εἶναι κλασσικός, καὶ στὴν πύκνωση ἐννοια αὐτῆς τῆς λέξης.

Κατὰ τὴν μορφὴν καὶ ἄλλοι θέλησαν νὰ γίνουν κλασσικοὶ καὶ νόμισαν πὺς καλύτερος δρόμος εἶναι ὁ χωρισμὸς τῆς ἀπὸ κάθε περιεχόμενον, ἂν εἶναι αὐτὸ δυνατὸ, δηλαδὴ ἡ ἀποστέωση τῆς μορφῆς σὲ κατὶ στατικὰ

συλληπτό, ἐνῶ ἡ μορφὴ εἶναι ἐνέργεια καὶ παύει νὰ ὑπάρχει, ὅταν ἀπομονωθῆ. Ἄν ἡ φροντίδα τοῦ George γιὰ τὴ μορφὴ ἦταν τέτοια, τότε δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθῆ κλασσιζός.

Ἡ μορφὴ στὴν κλασσιζὴ τέχνη ἐνυπάρχει στὰ νοήματα ποὺ ἐκφράζει, στὸ ἦθος ποὺ τὴν ἐμψυχώνει. Ὁ George ζῆ τὰ προβλήματα τοῦ σύγχρονου, καὶ τοῦ αἰώνιου ἀνθρώπου· τὰ δουλεύει καὶ δουλεύει σ' αὐτὰ. Εἶναι στοχαστὴς στὴν ἀγαθὴν ἐννοια αὐτῆς τῆς λέξεως, καὶ εἶναι τελικὰ, σὰν ποιητὴς κοσμογονικός, ἱεροφάντης τοῦ Θεοῦ στὸν ἀπεκθεωμένο κόσμο. Ἡ μυστικὴ θρησκευτικὴ σφραγίδα ὑπάρχει σὲ κάθε του στροφή καὶ τὸ τελετουργικὸ του ὕφος, συνδυασμένο μὲ τὴν πίστη πὸς εἶναι μόνος στὸν καιρὸ του προφήτης τοῦ μόνου Θεοῦ, προσδίδουν ἕνα ὕφος κουραστικὸ γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ στὴν πὺ ἀπλῆ φαινομενικὰ καὶ προσωπικὰ συγκεκριμένη ἐκδήλωσή του καὶ αὐξάνει τὸ χάσμα ποὺ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ πλῆθος.

Ἔτσι ὁ George, περιτριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς λίγους ἀποστόλους του, φαντάζει ἀπόμερα καὶ ξέχωρα μέσα στὴ γερμανικὴ ζωὴ. Οὔτε θέλει τοὺς πολλούς, οὔτε τὸν θέλουν.

Καὶ ὅμως ἀπὸ τὸ ἐρημητήριό του ἐξεπέμφθηκε μιὰ ἀκτινοβολία ἐγερτήρια ὅσων ψυχῶν ἦταν ἄξιες νὰ ἐγερωθῶνε. Δὲν εἶναι περιφρονητὴς τῆς ζωῆς ὁ George καὶ τῆς ἠθικῆς ἀποστολῆς τοῦ δημιουργοῦ μέσα στὴν ἱστορία· καὶ θάταν πλάνη νὰ ἐρμηνευθῆ ἔτσι ἡ μοναξιά του. Ξαίρει μόνο πὸς ἀποστολὴ τοῦ ἱεροφάντη ποιητῆ δὲν εἶναι ἡ ἔκφραση καιρικῶν πόθων καὶ ἡ ἱκανοποίησις σημερινῶν ἀναγκῶν. Ξαίρει νὰ τοποθετήσῃ τὴν ἀγάπην του καὶ τὸν πόνον του στὸ διαρκές καὶ τὸ ἀνάλαχτο, σὲ ὅ,τι εἶναι ἡ κατάληξις τῶν πρόσκαιρων καὶ τῶν τωρινῶν. Ἔτσι πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ἡ συνύπαρξις τῆς ἀποστάσεως ποὺ θεληματικὰ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ λαὸ του καὶ τῆς ἀναγεννήσεως ποὺ θέλησε νὰ φέρῃ γιὰ τὸ λαὸ του.

Ἀπὸ προχθὲς ἡ προσωπικὴ του παρουσία ἔπαψε νὰ ἐνεργεῖ ἐπάνω στοὺς συνανθρώπους του καὶ μᾶς ἔμεινε μόνο ἡ ἰδέα τῆς αἰώνιας παρουσίας τοῦ πνευματικοῦ του ἀναστήματος· ὅπως, ὀλοκληρώνεται στὸ πολύμοχθο ἔργο του. Πρωτόφαντος καὶ ἀνεπανάληπτος καὶ αὐτὸ ὅμως ἀκριβῶς γιὰτὶ στάθηκε τῶν ἰδίων πάντα τῶν αἰώνιων ἱεροφάντης καὶ ὕμνωδός, ὑπάρχει ὁ George καὶ σήμερα καὶ αὔριο καὶ πάντα.

Πλάνη εἶναι ἡ θλίψη μας. Τίποτε δὲν εἶχε μέσα του θνητό· τίποτε δὲν μᾶς ἀφαιρεῖ ὁ θάνατός του. Ἐπετέλεσε ὅ,τι ψηλότερο, ὅ,τι ἀσφαλέστερο μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ κανεὶς. Ἰδεοποίησε ὅτι ἄγγιξε ὕψος· καὶ μὲ τὴ γοητεία τῆς γῆς φανέρωσε τὴν ἰδέαν. Ποιητὴς γι' αὐτὸ. Τὶ ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι κανεὶς καλύτερο· «θεοποιὸς σωμάτων καὶ ἐνσαρκωτῆς θεῶν».

ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ

ΡΑΪΝΕΡ ΜΑΡΙΑ ΡΙΛΚΕ

ΑΠΟ ΤΟ "ΩΡΟΛΟΓΙΟ,"

Γείτονα Θεέ μου—κι' ἂν καμιὰ φορὰ
τῆ νύχτα Σ' ἐνοχλῶ μὲ μιὰ κραυγὴ μοι,
συχώρα με, τί δὲν ἀκούει τὸ αὐτί μου
τὸ χτύπο τῆς καρδιάς Σου—καὶ ξέρω καλά:
Μονάχος Σου διαμένεις μὲς στὸ δῶμα....

Κι' ἂν τίποτα χρειαστῆ τὸ φλογερὸ Σου στόμα
νὰ δροισιτῆ... δὲ θὰ βρεθῆ ψυχὴ
πιότὸ γιὰ νὰ σοῦ δόσῃ. Φώναξέ με! Ἐκεῖ
προσμένω νὰ με κράξης.
Σιωπηλὰ σὲ καρτερῶ.

Μονάχα ἕνα μεσότοιχο φτενὸ
τῆ χάρι Σου ἀπὸ ἐμέναε χωρίζει
καὶ ἰδές: στὸ πιὸ ἀλαφρὸ ἀναφυλλητὸ
ἀπὸ ἕνανε ἀπὸ μᾶς τοὺς δύο,, λυγίζει
καὶ πέφτει τὸ μεσότοιχο ἀπαλά.

Ἄπ' τις εἰκόνες Σου τὸ ἐστήσαν μιὰ φορὰ!

Καὶ σὰν ὀνομασιὲς στέκουν μπροστά Σου
οἱ εἰκόνες οἱ δικές Σου—κι' ὡς τὸ φῶς
μέσα μου ἀνάψῃ, ποὺ ὡς τὰ τρίσβαθὰ Σου
φέγγει βαθεία, διαπλώνεται ὡς ἀνθος
γύρω ἀπὸ τις κορνίζες τους.

Μακριὰ Σου
μένω ἐγὼ τότες—κουρασμένος, ἀρφανός!

(Μετάφρ. Γ. Θ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΟΥ)

ΠΑΝ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΣΤΑΘΜΟΣ

(ΕΝΑ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ)

Πρωί. Ἡ γωνιά ἑνός καλοβαλμένου ζαχαροπλαστείου. Τὰ καθίσματα ὅλα ἀδειανά. Στὸ βάθος μιὰ μονοκόμματη τζαμαρία σκεπασμένη ἀπ' τὴ μέση καὶ κάτω μὲ μιὰ κουρτίνα λευκή, καθαρὴ καὶ φρεσκοσιδερωμένη.

Ἐνας νέος μπαίνει ταραγμένος. Προχωρεῖ γιὰ μιὰ στιγμή στὸ τζάμι καί, ἀνοίγοντας τὴν κουρτίνα, κοιτάζει ἀνήσυχος ἔξω. Μιὰ σερβιτόρα μπαίνει,

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Καλημέρα σας!

Ο ΝΕΟΣ (τὴν κοιτάζει γιὰ μιὰ στιγμή ἀφηρημένος. Ἐπειτα κάθεται).

Μοῦ λέτε, σᾶς παρακαλῶ, σὲ ποιά πόλη βρίσκομαι;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Εἴστε ξένος;

Ο ΝΕΟΣ

Ναί!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Δὲν ἤρθατε μὲ τὸ τραῖνο;

Ο ΝΕΟΣ

Ναί!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Καὶ δὲν ξέρετε πῶς λέν τὴν πόλη μας;

Ο ΝΕΟΣ

Ἄχι!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ἡ ὄνομασία τῆς βρίσκεται γραμμένη μὲ μεγάλα γράμματα στὸ σταθμό!

Ο ΝΕΟΣ

Δὲν πρόφτασα νὰ ἰδῶ!... Πέστε μου: πῶς ζοῦν οἱ ἀνθρώποι ἐδῶ;

ΝΕΑ ΖΩΗ

—9—

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Περίεργα ποῦ ρωτᾶτε! Δὲν ξέρω νὰ σᾶς ἀπαντήσω! Δὲ σκέφτηκα ποτὲ μου, ὅτι μποροῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζοῦν ἀλλιῶς ἐδῶ κι' ἀλλιῶς στὸν τόπο σας!

Ο ΝΕΟΣ

Καὶ ποῦ τὸν ξέρετε τὸν τόπο μου;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Τὸν ξέρω! Δὲν εἴστε ξένος; Ξέρω ἀπὸ ξένους! Ὅλοι ἐρχόνται ἀπὸ τὸν ἴδιο τόπο!

Ο ΝΕΟΣ

Τώρα δὲν εἶμαι ἐγὼ σὲ θέση νὰ σᾶς καταλάβω! Τὶ περίεργα ποῦ μιλάτε! Ὅλοι οἱ ξένοι ἐρχόνται ἀπὸ τὸν ἴδιο τόπο! Δὲν τῶξερα! Κ' ἐγὼ ποῦ ἐνόμιζα, ὅτι κανένας ἄλλος δὲν ἐπέρασε ἀπ' τὸν ἴδιο δρόμο!

(μικρὴ παύση)

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Βοήγατε δωμάτιο γιὰ νὰ μείνετε;

Ο ΝΕΟΣ

Ἄχι!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Καὶ ποῦ θὰ μείνετε;

Ο ΝΕΟΣ

Δὲ σκέφτομαι νὰ μείνω!... Δὲν ξέρω πάλι!... Ἴσως!... Τὶ θὰ εἰπῆ; νὰ μείνω ἢ νὰ μὴ μείνω;... Φτάνει ὅτι ἔφτασα!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ὅστε... ὁ σκοπὸς σας ἦταν νὰ φτάσετε... Καὶ βιαζόσαστε, ὅπως εἶπατε... Δὲν προφτάσατε νὰ ἰδῆτε οὔτε πῶς λέν τὴν πόλη μας... Μά... βιάζεται κανεὶς γιὰ κάτι ποῦ δὲν ξέρει;

Ο ΝΕΟΣ

Δὲ μπορεῖτε νὰ τὸ καταλάβετε!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Συγγνώμην, κύριε! Δὲ θέλω νὰ τὸ καταλάβω... Ἀρχίζω καὶ φοβᾶμαι... Δὲ θᾶθελα νὰ μπῶ στὸ μυστικὸ σας...

Ο ΝΕΟΣ

Σᾶς εὐχαριστῶ! Εἴστε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ποῦ δὲ ζητάει νὰ τοῦ μιλήσω γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου! Τώρα ἠσύχασα λιγάκι.

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Γιατί; Ζητάνε οι άλλοι να τους πείτε... να τους μιλήσετε για τον εαυτό σας;

Ο ΝΕΟΣ

Ναί! Δεν το ξέρετε; Οι πιο πολλοί δὲ ζοῦνε τὴ δική τους ζωή. Ζοῦν τὴ ζωή τῶν ἄλλων... Καὶ τὴν ἐξαντλοῦν συνήθως ἔτσι, ποὺ δὲν φθάνει, δὲν περσεύει πιά στὸν ἴδιο τὸν εαυτό μας τίποτα... δὲν περσεύει πιά ἀπ' τὴν ἴδια τὴ ζωή μας τίποτα!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Πῶς μ' ἀρέσει νὰ σὰς ἀκούω! Ξέρετε... δὲν εἶμαι ἀγράμματο κορίτσι! Μὴ βλέπετε ποὺ ὑπερετώ τὸν κόσμο! Ἔχω πάει καὶ στὸ γυμνάσιο! Γιατὶ τάχα;!... Ὅσοι ἔχουν μάθει γράμματα... δὲν πρέπει καὶ νὰ ὑπερετοῦν;

Ο ΝΕΟΣ

Σωστά!... Καθίστε πλάι μου!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ καθίσω!

Ο ΝΕΟΣ

Ἄ, ναί! Μὲ συγχωρεῖτε, ποὺ σὰς ἔκαμα νὰ τὸ θυμηθῆτε!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Δὲν πειράζει! Καὶ σεῖς δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ γυρίζετε ἐδῶ μέσα χωρὶς νὰ καθίστε καὶ νὰ παραγγείλτε κᾶτι! Τὸ ἴδιο κάνει! Καὶ στοὺς δυὸ μας κᾶτι ἀπαγορεύεται! Ἀπαγορεύεται ὅ,τι ἐπιτρέπεται στὸν ἄλλον!

Ο ΝΕΟΣ

Καλλίτερα νὰ συμπληρώνει παρὰ νὰ ἀποκλείει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον! Αὐτὸ δὲ θέλετε νὰ πῆτε;... Ἀλήθεια... ἔχετε δίκιο... Πρέπει κᾶτι νὰ παραγγείλω!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Θέλετε κᾶτι ζεστό; Ὅλη τὴ νύχτα μέσ' στὸ τραῖνο... θὰ κουραστήκατε... Θᾶχετε ἀνάγκη ἀπὸ ἕνα τσαί....

Ο ΝΕΟΣ

Ὅχι ἀκόμα... Μείνετε λίγο ἀκόμα... Μὴ μὲ ἀφίνετε μονάχο... Περιμένετε λιγάκι ὡς ποὺ νὰρθῆ κανένας ἄλλος....

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Θέλετε νὰ τραβήξω τὴν κουρτίνα; Νὰ βλέπετε τὸν κόσμο ποὺ περνάει; Μοῦ μοιάζετε! Καὶ μένα δὲ μ' ἀρέσει νὰ μένω μόνη....

Ο ΝΕΟΣ

Μένα θὰ μ' ἄρεσε! Θὰ μ' ἄρεσε νὰ ἦμουνα στ' ἀλήθεια μόνος! Μὰ... πουθενὰ δὲν εἶμαι τόσο λίγο μόνος, ὅσο ἀνάμεσα σὲ ἀδειανὰ καθίσματα... Ἀκούστε... (σηκώνεται)... Ἄν φύγετε..., ἄν φύγει ὁ ἕνας... ἔσεῖς... ἐκεῖνος, ποὺ εἶναι πλάι μου... καὶ ποὺ μοῦ κρύβει καθετὶ ἄλλο γύρω μου... ὅλα τὰ καθίσματα ποὺ βλέπετε ἀδειανὰ, θὰ βρεθοῦν ἀπότομα κατειλημμένα... Θὰ βρεθοῦν ἀπάνω τους ἀνθρώποι καθισμένοι... Καὶ θὰ μοιάζουν ὅλοι μεταξύ τους... Καὶ θὰ μοιάζουν ὅλοι ἐμένα... ὦ! Τὴν ἀδειανὴν ἡμέρα τὴ φοβάμαι πὺ πολὺ ἀπ' τὴ νύχτα! Τὶ περίεργο! Πῶς ἀλλάζει κανεὶς ἀπ' τὸν καιρὸ, ποὺ ἦταν παιδί! Τὰ παιδιά φοβοῦνται τὸ σκοτάδι! Δὲν ξέρουνε! Δὲν ξέρουν τί σημαίνει αὐτὸ τὸ φῶς... αὐτὸ τὸ φῶς τὸ πρωῖνό, ποὺ ὅλα τὰ κάνει πὺ μικρὰ καὶ πὺ στενὰ ἀπ' τὸ σῶμα σου... καὶ τίποτα δὲ σὲ χωράει... καὶ ποὺ σὲ καθετὶ χαράζει τὰ ὄρια καὶ τὸ τέρμα του... Καὶ τσαλακώνεσαι... καὶ σφίγγεσαι ὅπου κ' ἂν καθίσεις, ὅπου κ' ἂν σταθεῖς! Κ' ἔξω ἀπ' τὴ θέση σου, ποὺ εἶνε στενὴ, μικρὴ... δὲ βρίσκεις θέση πουθενά... Ὅλα εἶνε κατειλημμένα τὴν ἡμέρα..!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Κ' ἔξω... στὸν κάμπο... στὰ λιβάδια..! οὔτε ἐκεῖ δὲ βρίσκεις θέση; Πέστε μου... δὲ θᾶτανε καλλίτερα... νὰ κοιμηθῆτε; Τὸ ταξίδι θὰ σὰς κούρασε πολὺ!

Ο ΝΕΟΣ

Ὅχι! Δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὸν ὕπνο! Ἀντέχω ἀκόμα! Εἶμαι νέος! Ἔχω ζωή... Μὴ μ' ἀκούτε τί σὰς λέω! Παίζω μὲ τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας μου! Κ' ἔχω μεγάλη φαντασία!... Ἡ φαντασία μου εἶνε τόσο μεγάλη, ποὺ... δὲν θὰ τὸ πιστέψετε... θὰ μ' ἔκανε... στὴν ἐποχὴ μας, ναί, στὴν ἐποχὴ μας... θὰ μ' ἔκανε καὶ ν' ἀγαπήσω ἀκόμα..!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Περίεργο! Γιὰ ν' ἀγαπήσετε... ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ φαντασία;...

Ο ΝΕΟΣ

Δὲν εἶναι ἄξιος κανένας γιὰ ν' ἀγαπηθεῖ στ' ἀλήθεια., ν' ἀγαπηθεῖ ὅπως εἶνε!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Τώρα ἀρχίζω νὰ πιστεύω ὅτι εἶνε ἀλλιώτικοι στὴν πόλη μας οἱ ἀνθρώποι... Εἴχατε δίκιο ποὺ ρωτούσατε!

Ο ΝΕΟΣ

Ἀγαπᾶτε κάποιον;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ναί! Δὲ σὰς τὸ κρύβω! Νοιώθω πῶς πρέπει νᾶμαι εἰλικρινὴς μαζί σας!

Ἄγαπάω... καί... τοῦ ἀξίζει ν' ἀγαπιέται!

Ο ΝΕΟΣ

Εἴστε τυχερή. Θά'νε μιὰ ἐξαίρεση!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ὅχι! Εἶχα ἀγαπήσει κι' ἄλλον! Κ' ἐκείνου τοῦ ἀξίζει!

Ο ΝΕΟΣ

Καί θ' ἀγαπήσετε αὐριο κι' ἄλλον! Θὰ τοῦ ἀξίζει κ' ἐκεινοῦ;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Γιατί ὄχι; Εἶναι κρῖμα νὰ πηγαίνει ἡ ἀγάπη μας χαμένη, ὅταν ὅλα κι' ὅλοι γύρω μας ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ λιγάκι ἀγάπη.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΥ (μπαίνοντας μέσα).

Δεσποινίς, τί παραγγέλνει ὁ κύριος;

Ο ΝΕΟΣ

Ἐνα τσαΐ, παρακαλῶ!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ἀμέσως, κύριε! (Φεύγει)

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ (πλησιάζοντας τὸ νέο).

Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε. Εἶνε ὁ κανονισμὸς τοῦ καταστήματος. Τὰ κοριτσια δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ συναναστρέφονται τοὺς πελάτες! Πάντως.. μεταξὺ μας... ἂν ὁ κύριος θέλει... ἂν σᾶς ἀρέσει... δώστε της ἔξω ραντεβουῦ...

Ο ΝΕΟΣ

Σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴ συμβουλή...

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Μὲ συγχωρεῖτε! Δὲν ἠθελα νὰ σᾶς προσβάλλω... Εἶνε ὁ κύριος ξένος;

Ο ΝΕΟΣ

Ναί!... Μὲ συγχωρεῖτε ὅμως καὶ μένα. Παράγγειλα ἕνα τσαΐ. Εἶνε τὸ μόνο πὸν ζητάω ἀπὸ σᾶς!

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Ἀμέσως! (Φεύγει.)

Ο ΝΕΟΣ (μόνος. Μιλάει σὰν ἀφηρημένος)

...Κ' ἔξω... στὸν κάμπο... στὰ λιβάδια... οὔτε ἐκεῖ δὲ βρῖσκεις θέση; Οὔτε ἐκεῖ, πὸν ἡ χώρα εἶνε ἀνοιχτή., πὸν καὶ τὰ ζῶα ἀκόμα ἔχουνε θέση νὰ ξαπλώσουν... ὄχι μονάχα νὰ σταθοῦν, μὰ νὰ τεντώσουν τὸ κορμὶ τους;... (πετάγεται ἀπάνου καὶ μὲ ἠχηρὴ φωνή:) Ὅχι! Ὅχι, Θεέ μου! Οὔτε ἐκεῖ!

Ὁ τόπος πὸν θὰ μᾶς χωροῦσε, εἶνε ὄξω ἀπὸ τὴ γῆ!... Κ' ἐκεῖ... στὸν κάμπο, στὰ λιβάδια εἶνε ὅλα χαραγμένα... Χαραγμένοι οἱ δρόμοι καὶ τοῦ καθενὸς ἡ κατοχή... Κι' ὅπου δὲν εἶνε τὰ ὄρια χαραγμένα μὲ τὰ χέρια ἀνθρώπου... ἡ φύση ἢ ἴδια ἔχει φρονίσει νὰ χαράξει τέρματα... σταθμούς..! Ποιὸς εἶνε πὸν ξεπέρασε μὲ τὴ ματιὰ του τὸν ὀρίζοντα;... Ἔχει χαράξει τέρματα... σταθμούς ἢ φύση! (Ξανακάθεται. Ἐπειτα ἀπὸ μιὰ μικρὴ σιωπὴ καὶ μὲ ἡρεμὴ φωνή.) Τὶ περιέργο! Στὸ σταθμὸ εἶνε πάντα ἕνα ὄνομα γραμμένο! Κι' ὅμως ἐγὼ δὲν ξέρω σὲ ποιά πόλη βρῖσκομαι!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ (μπαίνει, φέροντας τὸ τσαΐ.)

Πιέτε... θὰ σᾶς κάνει καλὸ!

Ο ΝΕΟΣ

ὦ, τί καλὰ πὸν ξαναγυρίσατε! Θὰ μείνετε;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Μὴ μὲ παραξηγεῖτε! Δὲ μπορῶ!

Ο ΝΕΟΣ

Κρῖμα!... Κ' ἐγὼ θά'θελα τόσο νὰ σᾶς μιλήσω γιὰ κάποιον πὸν θὰ μπορούσατε καὶ πὸν θὰ τοῦ ἀξίξε ἴσως ν' ἀγαπήσετε αὐριο!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Αὐριο! Ποιὸς ξέρει, ἂν θ' ἀξίζω ἀκόμα ἐγὼ γιὰ ν' ἀγαπήσω!... Μὴ μὲ κρατᾶτε ὅμως περισσότερο! Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μένω πλάι σας... Ξεχάστε με!

Ο ΝΕΟΣ

Καλὰ! Πηγαίνετε!... Μὸνο μιὰ χάρη σᾶς ζητάω: Φωνάξτε κάποιον νᾶρθει μέσα! Δὲ μπορῶ νὰ μείνω μόνος!... Νά! ἔχω μιὰ πρωτότυπη κι' ἀθῶα ἰδέα! Πηγαίνετε στὴν ὀξώπορτα καὶ σταματήστε κάποιον! Τὸν πρῶτο, πὸν θὰ περάσει! Προσέξτε μάλιστα μὴ κάντε λάθος! Μὴ σᾶς ξεφύγει ὁ πρῶτος! Προσκαλέστε τον ἐκ μέρους μου!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Κι' ἂν δὲ δεχθῆ;

Ο ΝΕΟΣ

Δὲν εἶναι δυνατόν! Ὅποιος περάσει πρῶτος θά'ναι ἡ μοῖρα μου! Καὶ θὰ τὴν πάρω ἀπὸ τὸ χέρι σας! Πηγαίνετε!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς φέρω ἀντίρρηση! Πηγαίνω.

Ο ΝΕΟΣ

Σᾶς εὐχαριστῶ! Εἴστε καλὴ μαζί μου!

(Ἡ σερβιτόρα φεύγει)

Ο ΝΕΟΣ (ἀκουμπώντας τὸ κεφάλι στὰ δυὸ χέρια.)

Ἔτσι κρίνεται ἡ τύχη τῶν ἀνθρώπων! Ἄλλοι γίνονται βασιληάδες, ὅταν τυχαίνει νᾶνε ἡ κούνια τους βασιλική! Γιατὶ τάχα νὰ μὴ γίνει φίλος μου, ὁποῖος περάσει πρῶτος ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα;... (Ἐνας γέρος ζητιάνος μπαίνει δειλά καὶ κοιτάζει γύρω του. Ὁ νέος σηκώνεται καὶ τοῦ ἀπευθύνει μ' ἐπίσημο ὕφος τὸ λόγο.) Περάστε, κύριε! Σᾶς περιμένω.

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ (πλησιάζει, ἐνῶ μπαίνει χωρὶς νὰ γίνεται ἀντιληπτή καὶ στέκεται ἀνήσυχη στὴν ἄκρη τῆς σκηνῆς ἢ σερβιτόρα.)

Μὲ περιμένετε ὥρα πολλή; Μοῦπαν πῶς ἀνυπομονοῦσατε!

Ο ΝΕΟΣ

Σᾶς εἶπαν τὴν ἀλήθεια! Καθίστε, κύριε! (Κάθονται καὶ οἱ δυό.)

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Σᾶς εὐχαριστῶ! Μοῦ φαίνεται πῶς πάει πολὺς καιρὸς, ποῦ δὲ σᾶς εἶδα!

Ο ΝΕΟΣ

Ναί, ναί!... Μά.. ἀφίστε με νὰ θυμηθῶ!... Μιλᾶτε σοβαρά;... Ἄ, βέβαια, βέβαια! Ἔχετε δίκιο! Πάει πολὺς καιρὸς! Μὴ μοῦ θυμίζετε ὅμως ὅσα πέρασαν! (Σπρώχνοντας τὸ τσᾶϊ πρὸς τὸ μέρος τοῦ ζητιάνου.) Πιέτε, παρακαλῶ, τὸ τσᾶϊ μου! Μὴν τὸ συχαίνεστε! Δὲν τ' ἄγγιξα καθόλου! Μ' ἔβαλαν καλὰ καὶ σώνει νὰ πῶ τσᾶϊ! Ἐνῶ δὲν πίνω! Δὲ μπορῶ νὰ τ' ἀνεχθῶ!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ (βαζει τσᾶϊ στὸ φυτζᾶνι καὶ πίνει.)

Δὲν ἔχω ἀνάγκη, μά... δὲ θέλω νὰ σᾶς ἀρνηθῶ... Οὔτε κι' ἀπὸ ἄλλο τίποτα ἔχω ἀνάγκη! Εἶμαι ζητιάνος δίχως νᾶχω ἀνάγκη! Δὲ μὲ πιστεύετε;

Ο ΝΕΟΣ

Ὁ βέβαια! Σᾶς πιστεύω!... Καὶ κᾶτι ἀκόμα: Σᾶς θαυμάζω! Σεῖς χωρέσατε στὸ καθισμά σας πῶς καλὰ ἀπὸ μένα!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Εἶνε ἡ συνήθεια, βλέπετε! Τόχει τὸ ἐπάγγελμά μας! Νὰ χωρᾶμε ὅπου κι' ὅπου! Νᾶνε κάθε θέση—ὄχι μόνον ἡ χειρότερη, μὰ καὶ ἡ καλύτερη—καμωμένη γιὰ τὸ σῶμα μας! Ξέρετε τί διαφέρει ὁ βασιληᾶς ἀπ' τὸ ζητιάνο; Στὸ ζητιάνο δὲν ἀνήκει τίποτα... Μὰ εἶνε παρ' ὅλα αὐτὰ παντοῦ στὴ θέση του! Στὸ βασιληᾶ ἀνήκουν ὅλα.. Κι' ὅμως: μόνο στὸ θρόνο του εἶνε καθισμένος νόμιμα καὶ βολικά! Γι' αὐτὸ προτίμησα νᾶμαι ζητιάνος!

Ο ΝΕΟΣ

Κ' εἶχατε ἐλεύθερη τὴν ἐκλογή;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Μὲ εἰρωνεύεστε!

Ο ΝΕΟΣ

Κύριε! Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα... κι' οὔτε εἶμαι σὲ θέση πὰ νὰ εἰρωνευτῶ! Σᾶς μίλησα μὲ ὅση εὐλιχρίνεια ἔχει στὴ διάθεσή του ὁ ἄνθρωπος!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Λοιπὸν καλὰ! Ρωτήσατε ἂν εἶχα ἐλεύθερη τὴν ἐκλογή! Ρωτήστε καὶ τοὺς βασιληάδες! Εἶνε ἐλεύθερη ἡ δική τους; Σεῖς ἔχετε τὴ ζωὴ ἀκόμα ἔμπρὸς σας! Διαλέξτε! Δοκιμάστε! Τὶ θὰ θέλατε νὰ γίνετε;

Ο ΝΕΟΣ

Ἦθελα... δὲν ξέρω ἂν θὰ μὲ νοιώσετε... πάντως: δὲν εἶνε ἄλλοι γύρω μας... δὲ θὰ γελάσουν! Ἦθελα νᾶμαι ποιητής!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ὁ ποιητῆς τοῦ κόσμου!

Ο ΝΕΟΣ

Ναί! ἐνὸς κόσμου πῶς μεγάλο, πῶς ὠραίου ἀπὸ τὸν κόσμο, ποῦ εἶνε γύρω μας! Μὰ ὅταν εἶπα: γεννηθῆτω φῶς...

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Θᾶπρεπε νᾶνε χάος... καὶ σκοτάδι γιὰ νὰ πιάσει τέτοιος λόγος! Δὲ θᾶπρεπε νὰ ὑπάρχει ἀστυνομία καὶ φῶς ἠλεκτρικό!

Ο ΝΕΟΣ

Ἔχετε δίκιο! Δὲν τὸ σκέφθηκα! Κύριε! Εἶστε σοφός!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ἡ σοφία ταιριάζει μὲ τὴ φτώχεια! Μὰ... μὴ προσέχετε τί λέω! Προχωρᾶτε! Πέστε μου!

Ο ΝΕΟΣ

Τὶ νὰ σᾶς πῶ! Εἶδα πῶς δὲ μποροῦσα νᾶμαι ποιητής!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

... πῶς δὲ μπορεῖ κανένας νᾶνε πὰ ποιητής!

Ο ΝΕΟΣ

Κ' εἶπα νὰ φτιάξω ἓνα ναό. Νὰ γίνω ἀρχιτέκτων! Γιὰ νὰ λατρεύεται μὲς στὸ ναὸ Ἐκεῖνος, νὰ λατρεύονται ὅλοι ἐκεῖνοι, ποῦ εἶπαν κᾶποτε... καὶ ποῦ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ εἰποῦνε: γεννηθῆτω φῶς!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Καὶ φτιάξατε τὸ ναό;

Ο ΝΕΟΣ

“Οχι! Όταν εμπήξαν τὰ θεμέλια... εἶδαν οἱ ἀνθρώποι πῶς τὸ θεμέλια ἦσαντε πὸ γερὰ ἀπ’ ὅλα ὅσα εἶχαν γίνει ὡς τότε! Κ’ ἐσκέφθησαν, πῶς δὲν ἀξίζουσε τέτοια γερὰ θεμέλια γιὰ τὸ παρελθόν! Κ’ ἐχτίσαν στὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ μου ἀπάνω ἓνα... σταθμό!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Γιὰ νὰ ὀδηγεῖ στοὺς μέλλον! Ἔτσι δὲν εἶνε; Γιὰ νὰ περνάει... μ’ ὅλα τὰ νέα συστήματα... χωρὶς νὰ χάνει οὔτε λεπτό... τὸ τραῖνο, πού θὰ φύγει! Δὲν εἶχαν ἄδικο! Βιάζονται... βιάζονται ὅλοι τους νὰ φύγουνε!.. Μά... προχωρήστε! Τὶ θελήσατε ἔπειτα;

Ο ΝΕΟΣ

Μπήγα στοὺς τραῖνο τους νὰ ἰδῶ πού θὰ με βγάλει! Κ’ ἦρθα ἐδῶ!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Δὲν κάνετε ἀσχημα! Εἶχα κ’ ἐγὼ ἀνάγκη νὰ σᾶς συναντήσω! Καί... θὰ σᾶς πῶ κ’ ἐγὼ δυὸ λέξεις τώρα! Δὲν πιστεύω νὰ θυμώσετε... νὰ προσβληθῆτε! Ὅπως καὶ σεῖς... ἔτσι εἶχα ἀρχίσει ἄλλοτε κ’ ἐγὼ τὴ ζωὴ μου! Ἦθελα νάμαι ποιητής! Κ’ ἦθελα νάχιτσα τὸ ναό! Μόνο... πού στὰ θεμέλια τὰ δικὰ μου δὲν ἐχτίσανε σταθμούς... Στὴν ἐποχὴ μου... χιτίζαν παλάτια ἀκόμα! Ὅχι ναοὺς γιὰ κείνους, πού εἶπαμε... Παλάτια ἀπλῶς... γιὰ βασιληάδες πρόσκαιρους, περαστικούς! Τότε... στὴν ἐποχὴ μου... τὰ θέλαν τὰ γερὰ θεμέλια... ἂν ὄχι γιὰ τὸ παρελθόν.. τοῦλάχιστον γιὰ τὸ παρόν! Δὲν φταίγαν πάντως τὰ θεμέλια ἂν δὲν κρατήθηκε ὅ,τι στήθηκε ἀπὸ πάνω τους!

Ο ΝΕΟΣ

Τὶ παράξενη εἶνε ἡ τύχη! Ἔσεῖς κ’ ἐγὼ! Τὸ ἴδιο θελήσαμε κ’ οἱ δυὸ μας!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Βλέπω πῶς δὲ θυμώσατε!

Ο ΝΕΟΣ

Μὴν εἴσατε ὁ πατέρας μου;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Γιατί; Δὲν ξέρετε ποιοὶ σᾶς γεννήσανε;

Ο ΝΕΟΣ

Ναί! Ἀλήθεια! Ξέρω! Μ’ ἔδερνε ὁ πατέρας μου! Καὶ ἴσως νάχε δίκιο. Πῆρα τὸ δρόμο τὸ στραβό! Ποιὸς ξέρει! Ἄν τὸν εἶχα ἀκούσει... θάμουνα νοικοκύρη! θάξερα τί θέλω!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Καὶ θὰ γινόσαντε ὅλα ὅσα θὰ θέλατε! Καὶ ὁ κόσμος θὰ σᾶς ἔβγαζε μὲ σεβασμὸ καὶ ἀγάπη τὸ καπέλλο! Καὶ θὰ ντρεπόσατε νὰ κάτσετε μαζί μου.. στοῦ ἴδιο τραπέζι... Τὶ καλὰ πού θάσαστε!

Ο ΝΕΟΣ

Καί... θὰ ντρεπόμουνα νὰ κάτσω πλαί’ σας;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

ὦ, βέβαια! Τὸ πολὺ—πολὺ θὰ εἴσατε φιλόφρονος... Ἔτσι εἶνε ὅλοι οἱ νοικοκύρηδες! Θάχα δικαίωμα τὸ πολὺ στ’ ἀπομεινάρια σας! Καὶ θὰ θαυμάζαν τὴ μεγάλη σας φιλοφροσύνη!

Ο ΝΕΟΣ (μὲ φοβισμένη φωνή.)

Τό... τσαί; πού σᾶς ἐπρόσφερα, δὲν ἦτανε τ’ ἀπομεινάρια μου...

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ναί, ναί! Τὸ ξέρω! Δὲν τὸ εἶχατε ἀγγίξει! Ἔσεῖς... ἔσεῖς... δὲν εἴσατε φιλόφρονος!

Ο ΝΕΟΣ

Δὲν εἶμαι! Ὅχι! Δὲν εἶμαι! Μισῶ τὸν κόσμο! Γι’ αὐτὸ καὶ δίνω... δίνω ὅλωνων ὅσα ὀνομάζονται δικὰ μου! Δὲ θέλω νὰ ὀνομάζονται δικὰ μου! Δὲ θέλω τίποτα δικό μου! Δὲ θέλω νάχουν τὴ σφραγίδα μου καὶ τὸνομά μου πράγματα ἄσχετα μὲ μένα... ἄσχετα μὲ τὸν ἑαυτό μου! Καθὼς βλέπετε δὲν ἔχω οὔτε βαλίτσα... κ’ ἄς εἶμαι ταξιδιώτης!... Κι’ αὐτὰ... κ’ αὐτὰ τὰ ροῦχα, πού φοράω, μὲ σφίγγουνε, μὲ τυρανοῦν! Πῶς θάθελα νὰ τὰ ξεσκίσω! Νὰ σκίσω καθετὶ πού μᾶς σκεπαζει!... πού μᾶς κρύβει! Μᾶς κρύβει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μας!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ἐγὼ εἶμαι πὸ καλὰ ἀπὸ σᾶς! Τὰ ροῦχα τὰ δικὰ μου ἔχουνε τρυπες! Καὶ κᾶτι... κᾶτι φαίνεται μέσα ἀπ’ τὶς τρυπες! Δὲν τὰ μπαλώνω ἐγὼ τὰ ροῦχα μου ποτέ!

Ο ΝΕΟΣ (σηκώνεται καὶ βάζει τὰ χέρια του ἀπάνω στοὺς ὤμους τοῦ ζητιάνου.)

Φίλε μου! Σᾶς θαυμάζω!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Καθίστε! (Ὁ νέος ξανακαθεταί.) Μὴ θαυμάζετε! Οἱ τρυπες, πού εἶνε στὰ ροῦχα τοῦ ἀλλοτινοῦ, δὲ δείχνουν τίποτα γιὰ σᾶς! Ἐγὼ μονάχα ξέρω τί σημαίνουν! (Ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του ἀπάνω στοῦ τραπέζι καὶ ἀρχίζει νὰ κλαίει.)

Ο ΝΕΟΣ

Κύριε! Δὲ σὰς καταλαβαίνω! Γιατὶ κλαίτε; Κλαίνει οἱ βασιληάδες γιὰ τὴ μοῖρα τους;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ (ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μικρὴ σιωπὴ σηκώνει τὸ κεφάλι του.)

Δὲ χάνει τίποτα ὅποιος κλαίει!

Ο ΝΕΟΣ

Καὶ δὲν ξεσυνηθίσατε νὰ κλαίτε;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Ἔχω νὰ κλάψω ἀπὸ μικρὸ παιδί! Μὰ σήμερα... δὲν ξέρω... σήμερα ἔπρεπε νὰ κλόψω πάλι!

Ο ΝΕΟΣ

Κ' ἔπρεπε νάμαι ἐγὼ μπροστὰ σας! Κ' ἔπρεπε νὰ σὰς παρηγορήσω! Ἡ τύχη... ὄχι! δὲν εἶνε τόσο ἄδικη, ὅσο φαντάζεται κανεὶς! Ὅλοι βρῖσκουνε τὸ δίκιο τους μιὰ μέρα! Καὶ σήμερα εἶνε ἡ μέρα σας! Καὶ κἀτι ἀκόμα: μαζὶ μὲ τὴ δική σας εἶνε καὶ ἡ δική μου μέρα! Σήμερα ἀπαντηθήκαμε... Καὶ πρέπει νὰ σημαίνει κἀτι αὐτὸ γιὰ σὰς... καὶ γιὰ τοὺς δυὸ μας πρέπει κἀτι νὰ σημαίνει!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Σήμερα διασταυρωθήκανε ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος! Καὶ πῆρε κἀτι ἀπὸ τὸ θάνατο ἡ ζωὴ! Καὶ πῆρε κἀτι ἀπ' τὴ ζωὴ κι' ὁ θάνατος! Ἔχετε δίκιο! Σήμερα πρέπει νὰ χαιρόμαστε... νὰ τραγουδάμε! Πρέπει νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτα ὄξω πιά ἀπὸ μᾶς! Κυττάξτε τὴ ἀδειανὰ, πού εἶναι ἐδῶ μέσα τὰ καθίσματα! Τοὺς διώξαμε ὅλους! (Ἡ σερβιτόρα ὑποχωρεῖ γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτή καὶ δὲ φαίνεται πιά.) Κ' εἴμαστε μονάχοι μας! Ἐμεῖς καὶ... ὁ ἄδειος κόσμος! ... θὰ δῆτε! Δὲ θὰ μπῆ κανεὶς ἐν ὅσῳ ἐμεῖς καθόμαστε ἐδῶ μέσα! Δὲ θὰ μπῆ κανεὶς! Κανεὶς! (Ἄξαφνα μπαίνουν ἕνας κύριος καὶ πίσω του δυὸ ἀστυφύλακες. Ὁ κύριος προχωρεῖ πρὸς τὸ τραπέζι, πού κάθονται ὁ νέος καὶ ὁ ζητιάνος. Οἱ ἀστυφύλακες μένουνε πίσω.)

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Τὴν ταυτότητά σας, παρακαλῶ! Ἐλεγχος τῶν ξένων!

Ο ΝΕΟΣ (σηκώνεται, βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του ἕνα βιβλιάρειο καὶ τοῦ τὸ δίνει.)

Νομίζω, ὅτι εἶμαι ἐν τάξει!

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ (ξεφυλλίζοντας τὸ βιβλιάρειο.)

Σήμερα ἐφτάσατε;

Ο ΝΕΟΣ

Ναί!

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ (δίνοντάς του πίσω τὸ βιβλιάρειο.)

Δὲν ἔχετε δικαίωμα διαμονῆς περισσότερο ἀπὸ δώδεκα ὥρες! Εἶστε περαστικός! Τὸ λὲν καὶ τὰ χαρτιά σας! (Πρὸς τὸ ζητιάνο πού μένει καθιστός.) Ἔσεῖς;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Δὲν ἔχω ἐγὼ ταυτότητα!

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Σηκωθῆτε! Σεβασθῆτε τὴ δημόσια ἀρχή!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ (σηκώνεται.)

Συγγνώμην, κύριε! Ἔχασα τὴν ταυτότητά μου ἀπὸ καιρό!

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Καὶ τὸ λέτε ἔτσι ψύχραιμα;

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Τὶ θέλετε νὰ πῶ; Νὰ σὰς κοροϊδέψω; Νὰ βρῶ μιὰ ψεύτικη ταυτότητα, χωρὶς νὰ ἔχω;

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Ἀκολουθήστε με!

Ο ΖΗΤΙΑΝΟΣ

Δὲν ἔχω ἀντίρρηση!... Συγγνώμην ὅμως μιὰ στιγμὴ... (Βγάζει ἀπὸ τὴ τσέπη του ἕνα νόμισμα καὶ τὸ ἀφίνει στὸ τραπέζι. Πρὸς τὸ νέο:) Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ πληρώσω ἐγὼ!... Καὶ μάλιστα... κἀτι ἔχει μείνει στὸ φλυτζάνι μου... Πιέτε το σεῖς! Ἀρκετὰ ἔχω πάρει ἐγὼ τῶν ἄλλωνῶν τ' ἀπομεινάρια!

(Ὁ νέος ξανακάθεται σὰν χαμένος. Ὁ ζητιάνος, ὁ κύριος μὲ τὰ πολιτικά καὶ οἱ δυὸ ἀστυφύλακες φεύγουν. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο μπαίνει ἡ σερβιτόρα.)

Ο ΝΕΟΣ (σὰ νὰ ξυπνᾷ ἀπὸ ὕπνο βαρῦ.)

Τὶ συνέβη;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Τίποτα, κύριε! Ἦταν ὁ ἔλεγχος τῶν ξένων! Ἔτσι συμβαίνει σὲ ὅσες πόλεις ἔχουν σταθμοὺς μεγάλους καὶ περνᾶνε πολλὰ τραῖνα! Ἔτσι συμβαίνει, ὅπου γίνονται τοῦ κόσμου οἱ διασταυρώσεις!

Ο ΝΕΟΣ

Κι' ἀπαγορεύονται οἱ διασταυρώσεις;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ὅχι! Μόνο πού δὲ διαρκοῦν πολὺ! Τὰ δρομολόγια εἶνε αὐστηρά! Τὸ ἕνα τραῖνο ἔρχεται καὶ τ' ἄλλο φεύγει!

Ο ΝΕΟΣ

Κι' ὅποιος ζητάει ν' ἀλλάξει τραῖνο δὲν προφθαίνει;... (Πετάγεται ἀπ' τὸ κάθισμά του.) Ἄκουστε! Θέλω ν' ἀλλάξω! Δὲ μπορῶ πιά! Θέλω νὰ μπῶ στὸ τραῖνο πὺν δὲ σταματάει πιά σὲ σταθμούς... Θέλω νὰ μπῶ στὸ τραῖνο ἐκεῖνο, πὺν μὲ τὴν ὄθηση... πὺν μὲ τὴν ὄθηση τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς... μὲ μιᾶς διανύει ὀλόκληρη τὴ ζωὴ... (Μὲ φωνὴ τσακισμένη) Δὲ μπορῶ... πιστέψτε με... ὄχι! δὲ μπορῶ νὰ νοιώθω ἔμπρὸς μου τὴ ζωὴ... Γιατὶ νὰ περιμένω ἄδικα τὴ ζωὴ... καὶ νὰ μὴν εἶνε ἐκείνη, πὺν ἄδικα θὰ περιμένει ἐμένα;... Γιατὶ νᾶνε ἡ ζωὴ ὁ πόθος μου καὶ νὰ μὴν εἶμαι ἐγὼ τῆς ζωῆς ὁ πόθος... νὰ μὴν εἶμαι ἐγὼ ἡ ἀνάγκη τῆς, πὺν δὲ θὰ πληρωθῆ ποτέ... ποτέ πιά στοὺς αἰῶνες;... (Μ' ἐντονώτερη πάλι φωνή) Ναί! Ναί! Θέλω νὰ μπῶ στὸ τραῖνο, πὺν δὲ σταματάει πιά σὲ σταθμούς... πὺν δὲ θ' ἄχει δευτέρου ἐπιβάτη... πὺν δὲ θὰ ὑπάρχει δευτέρου γιὰ νὰ τραβήξει ἀπὸ τὸ φόβο του τὸ σῆμα τοῦ κινδύνου! Τὰ τραῖνα αὐτά... οὔτε ὁδηγὸ δὲν ἔχουνε συνήθως! Φεύγουνε... φεύγουν καὶ δὲ σταματοῦν ποτέ...! ὦ! Δὲ θὰ ὑπάρχει δευτέρου γιὰ νὰ φωνάξει τὸ Θεὸ νᾶρθῆ νὰ τὸν βοηθήσει!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Μά... δὲ μπορεῖ νὰ μπῆ καὶ κάποιος δευτέρου μαζί σας;

Ο ΝΕΟΣ

Καὶ ποῖος θὰ τῶθελε νὰ μπῆ;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Κι' ἄν... ἤθελα νὰ μπῶ... δὲ θὰ μὲ πέρνατε μαζί σας; Θὰ μὲ διώχνετε;... Θέλω, ... θέλω νᾶρθῶ μαζί σας!

Ο ΝΕΟΣ (ἡ ὄψη του πέρνει ἀπότομα κάτι φωτεινό.)

Πῶς; Θὰ σᾶς ἐδιώχνα;... Θὰ θέλατε νᾶρθῆτε ἐσεῖς μαζί μου;... Θὰ τῶθελες νᾶρθῆς ἐσὺ μαζί μου;... Ὑπάρχει κάποιος, πὺν θὰ τῶθελε νᾶρθῆ μαζί μου... ἐκεῖ... νᾶρθῆ ὡς ἐκεῖ μαζί μου;...

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ναί! Ναί! Γιατὶ ὄχι τάχα κι' ὡς ἐκεῖ;...

Ο ΝΕΟΣ

Τότε... τότε... δὲν εἶνε ἀνάγκη ἴσως νὰ πάρουμε τὸ τραῖνο τοῦτο, Ὑπάρχουν κι' ἄλλα... Ὑπάρχουνε καὶ δρόμοι ἐλεύθεροι.. πὺν δὲν περνᾶνε τραῖνα ἀπάνω τους... δρόμοι, πὺν ἀπάνω τους εἶνε τὸ κάθε βῆμα σου σταθμός!... ὦ! πὲς μου ἀλήθεια! Θᾶρθῆς μαζί μου;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Θᾶρθῶ ὅπου κι' ἄν πᾶς!

Ο ΝΕΟΣ

Κι' ὁ ἄλλος; Τὶ θὰ γίνεῖ ὁ ἄλλος;

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ ἄλλος! Δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ καθένας!

Ο ΝΕΟΣ

ὦ, ναί! Δὲν ἔχει ἀνάγκη... Ἐγὼ ὅμως ἔχω! Ἐτσι δὲν εἶνε; Ποῖος ἔλεγε, πὺν δὲν ὑπάρχει τόπος γιὰ νὰ μείνουμε;... Ὑπάρχει!... Ὑπάρχει! Ἐλα κοντά μου καὶ θὰ ἰδῆς! Ἐξω... στὸν κάμπο... στὰ λιβάδια... ἐκεῖ πὺν ἡ χώρα εἶνε ἀνοιχτή... ἔχουνε τόπο καὶ τὰ ζῶα ἀκόμα! Οἱ ἀνθρώποι φταῖνε πὺν στριμώχνονται... Οἱ ἀνθρώποι φταῖνε πὺν δὲν ἔχουν θέση γιὰ νὰ ζήσουν καὶ σκοντάφτουν ὁ ἕνας στοῦ ἄλλου τοῦ τὰ μοῦτρα! Ἐξω... στὸν κάμπο... στὰ λιβάδια ὑπάρχει τόπος γιὰ ὄλους!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Πῶς ἄλλαξες σὲ τόσο λίγο διάστημα... Πόσο μιᾶς ἀλλιότιχα ἀπὸ πρῖν...! Πὲς μου: τί σοῦ συνέβη;

Ο ΝΕΟΣ

Σὲ εἶδα!... Κ' εἶδα κι' ἄλλον ἕνα... ἐκείνον, πὺν ἔφυγε! Δὲν πᾶν χαμένα τὰ ταξείδια! Κάτι μαθαίνεις! Δὲ θέλω ὅμως νὰ ξέρω, πὺν λὲν τὴν πόλη ἐτούτη! Ἐσὺ εἶσαι ἡ πόλη...! Καὶ τὸ κωδοναστάσι ὑψώθηκε... κι' ἄς μὴν ἐχτίστηκε ὁ ναός... Καὶ θ' ἀκουστῆ χαρμόσυνη ἡ καμπάνα κ' ἡ χώρα ὀλόκληρη ἀπ' τὸν ἦχο τῆς θὰ πληρωθῆ.. κ' ἐγὼ... θὰ σ' ἀγαπάω... θὰ σ' ἀγαπάω... δὲ θέλω ἀπ' τὴ ζωὴ μου τίποτα περσότερο!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Μοῦ φαίνεται πὺν ὄνειρεύομαι! Πὲς μου πὺν εἶνε ἀλήθεια ὅσα μοῦ λές! Δός μου τὸ χέρι σου νὰ νοιώσω ὅτι εἶσαι ἔμπρὸς μου...

Ο ΝΕΟΣ (πιάνοντάς τὴν ἀπ' τὰ χέρια)

Τὶ ὄμορφα πὺν εἶνε νὰ μὴν ἔχεις οὔτε στὴ χαρὰ σου ἐμπιστοσύνη!... Ἄκουσε!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Σ' ἀκούω! Μονάχα ἐσένα ἀκούω!

Ο ΝΕΟΣ

Ἐρεῖς τὴ γλῶσσα τῶν πουλιῶν; Ἐρεῖς τῶν δέντρων τὴ φωνή, ὅταν περνᾶει ἀργὸς καὶ κουρασμένος ὁ ἄνεμος ἀνάμεσα ἀπ' τὰ φύλλα τους;... Ἐσὺ θὰ ξέρεις... ναί! θὰ ξέρεις! Ὅλα τὰ ξέρετε οἱ γυναῖκες!... Ἐλα! Μάθε τα καὶ μένα... πὺν ἤθελα νᾶμαι ποιητῆς δίχως νὰ ξέρω τὴ φωνὴ τῶν δέντρων καὶ τὴ γλῶσσα τῶν πουλιῶν!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Θά σοῦ τὰ μάθω, ἀγαπημένε μου! Ἐξω στὸν κάμπο... στὰ λιβάδια.. δὲν ὑπάρχει μόνο τόπος.. ὑπάρχει καὶ καιρός!

Ο ΝΕΟΣ

Ναί! Ναί! Ἐκεῖ δὲν ἔχει δρομολόγια! Ἐκεῖ δὲ θάμαστε περαστικοί! Ἐκεῖ εἶνε τόση ἡ λευτεριά πού καὶ τὸ χρόνο σταματάει ἐκεῖ ἡ στιγμή!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ἀγαπημένε μου! Μιλᾶς σὰν ποιητής!

Ο ΝΕΟΣ

Ὅχι! Δὲν εἶμαι ποιητής! Δὲν εἶμαι ἀκόμα! Γίνομαι! Ψέμματα λένε ἐκεῖνοι πού διδάσκουν ὅτι ὁ ποιητής γεννιέται! Ὅχι! Ὁ ποιητής δὲν εἶνε βασιλιάς! Δὲν ἔχει τὸ προνόμιο τῶν ἀνθρώπων, πού γεννιοῦνται πλούσιοι ἢ ἔστεμμένοι! Ποιητής γίνεται ἐκεῖνος, πού θὰ ἰδῇ πολλὰ στὴ ζωὴ του... πού θὰ σταματήσει σὲ σταθμούς παράξενους... χωρὶς νὰ μάθει τ' ὄνομα τους... Τ' ὄνομα δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸ μάθει... Ποιητής γίνεται ἐκεῖνος, πού θὰ γίνῃ φίλος καὶ ζητιάνων καὶ μικρῶν παιδιῶν... καὶ πού στὸ τέλος, ἔπειτα ἀπὸ ἡμέρες μοναξιάς... μεγάλης μοναξιάς... θάρθῃ μπροστά σου... θὰ γνωρίσει Ἐσένα... θ' ἀγαπήσει Ἐσένα!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Καὶ τί μπορῶ νὰ δώσω ἐγὼ στὸν ποιητή;

Ο ΝΕΟΣ

Ὁ ποιητής δὲν πέρνει... Δίνει!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Κ' εἶνε τὰ χέρια μου ἀρκετὰ γὰ νὰ κρατήσουν ὅσα δίνει ὁ ποιητής;

Ο ΝΕΟΣ

Δὲν ἔχει σημασία! Ἀρκεῖ ν' ἀγγίξουνε στὰ χέρια σου... Καὶ χάμω νὰ σοῦ πέσουν ἔπειτα... θάρθουνε ἀγγέλοι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γὰ ν' ἀποκλείσουνε τὸ πέρασμα... νὰ μὴν πατήσουν ἄλλοι ἀνθρώποι ἀπάνω τους!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Τι ὄμορφα πού θά'νε τότε, ἀγαπημένε μου!.. Μά... κι' ἂν φουσήξει ἀνέμου δυνατὴ πνοὴ καὶ παρασύρει ὅσα γλυστρήσουν ἔξω ἀπ' τὴν παλάμη μου;

Ο ΝΕΟΣ

Δὲ θὰ πειράζει... ἂν φύγει κάτι! Ἄς φτάσει κάτι κι' ὡς τοὺς ἄλλους! Θὰ μάθουνε τί εὐτυχισμένοι πού εἴμαστε!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Καὶ θὰ τὸ καταλάβουνε;

Ο ΝΕΟΣ

Ὅσο μπορεῖ ὁ καθένας τους! Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ τὸ νοιώσουν ὅλοι! Δὲν εἶνε ἡ ἀγάπη γὰ ὅλους!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Καὶ ποῦ τὸ ξέρεις, ὅτι εἶνε γὰ μᾶς;

Ο ΝΕΟΣ

Δὲ μπορῶ νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ! Τὸ ξέρω μόνο! Ξέρεις γιατί εἶνε ἡ μέρα ἢ σημερινὴ ἀλλιότιχη ἀπ' ὅλες ὅσες πέρασαν ὡς τώρα; Γιατί εἶνε ἀλλιότιχος ὁ θάνατος ἀπ' τὴ ζωὴ; Γιατί εἶνε ἀλλιότιχος ὁ κόσμος ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον πού εἶνε μέσα μας; Ξέρεις γιατί εἶνε καὶ λουλούδια ἀλλιότιχα, λουλούδια πού δὲν παύουνε ν' ἀνθίζουνε τὸ χρόνο ὁλοκληρῶ; Ἐτσι ἀκριβῶς δὲν εἴμαστε σὲ θέση καὶ νὰ ξέρουμε, γιατί εἶνε ἡ ἀγάπη καμωμένη γὰ τοὺς δύο μας!

Η ΣΕΡΒΙΤΟΡΑ

Ναί! Πόσο ἀληθινὰ μιλάς! Δὲ θέλω νὰ τὸ μύθω! Δὲ ρωτάω πιά τίποτα! Ξέρω... κι' αὐτὸ μὲ φτάνει! Ἐλα νὰ φύγουμε! Ἐλα! Καὶ θὰ σ' ἀκολουθήσω ὅπου κι' ἂν πᾶς! Θάμαι κοντά σου ὅταν ὁ ἥλιος θ' ἀνατέλλει καὶ θὰ τὸν βλέπεις πρῶτα—πρῶτα μεσ' στὰ μάτια μου! Ἐλα! Πάμε στὸν κάμπο... στὰ λιβάδια! Στὴ χώρα τὴν ἐλεύθερη!... Καὶ θὰ σοῦ μάθω τῶν πουλιῶν τὴ γλῶσσα καὶ τῶν δέντρων τὴ φωνή, ὅταν ἀργὸς καὶ κουρασμένος θὰ περνάει ὁ ἄνεμος ἀνάμεσα ἀπ' τὰ φύλλα τους! Ὁ ἄνεμος θάρχεται ἀπὸ χῶρες ξένες... Καὶ θὰ μᾶς λέει πολλά... πολλά! (Τὸν σφίγγει στὴν ἀγκαλιά της, τὸν φιλεῖ κ' ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μικρὴ σιωπὴ, ἀφοῦ κοιταχθοῦν γελώντας ὁ ἕνας στὰ μάτια τοῦ ἄλλου, πιάνονται ἀπ' τὰ χέρια καὶ φεύγουν.)

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΥ (μπαίνοντας μέσα καὶ κάνοντας ὑποκλίσεις πρὸς τὴν ἀόρατη γὰ τὸ θεατὴ εἴσοδο τοῦ ζαχαροπλαστείου, ἐνῶ ἀκούγονται ὁμιλίαι πολλῶν ἀνθρώπων.)

Περάστε! Περάστε μέσα, κύριοι! Τὸ τραῖνο σας θ' ἀργήσει! Δὲ θὰ φύγει ἀκόμα! Ἐχει καθυστέρηση!

ΤΕΛΟΣ

Ἐγράφηκε στὶς τέσσερες πρῶτες μέρες τοῦ Δεκεμβρίου 1933 στὴν Ἀθήνα.

ΠΑΝ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Βυθίστηκα στο γαλανό κύμα που μάγια άπλώνει ή διάφανη σκιά του, έρεύνησα τό σπήλιο τό ήχηρό στού κάβου τις όρθές γωνιές που ό άγέρας δυναμώνει για σένα λόγια έμάζεψα πλάνα και σκόρπια έγώ.

Σέ κήπων ούρανούς που ή χλιά εύωδιά σμίγει έκεί πέρα τή γελαστή σου είδη στού ώραίου μου όνείρου τά φτερά, έτρύγησα από λούλουδα πανώρηα τόν άθέρα κι' έσμιξα αυτόν με πένθιμη κυπαρισσιού εύωδιά.

Βαθειά βαμμένα πέλαγα από κρύφια φλόγα έπήρα, και πάλαι με τ' όρθάνοιχτο τ' αλάκωσα πανί για περασμένα φλογερά μουπαν έρείπια στείρα, που μ' εύρισκε στο μνημα τους έκείνο ή χαυραυγή.

Και φέρνω σου άγριολούλουδα στη θέρμη ποτισμένα τών ήλιων μας κι' άπ' άρμυρόν άγέρα—“Ω τί χαρά, γι' άνταμοιβή μου, άν τά γλυκά δνειρά σου φτερωμένα στόν πατρικό τους ούρανό διαβοούν καμμιά φορά.

Α. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ-ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ

(Μετάφρασις ΑΝΤ. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ)

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΕΧΝΗ

Μολονότι σήμερα οί πνευματικές σχέσεις τών λαών είναι στενές κι' οί άλληλοεπιδράσεις, συνειδητές ή άσυνείδητες, είναι άν κι' αστάθμητες, έξαιρετικά μεγάλες, νομίζω, ότι ή ύπαρξη «έθνικής» τέχνης δέν μπορεί νά άμφισβητηθή σοβάρά. Έκτός από την άνάγκη μιās ιδιαίτερης ζωής στην τέχνη, που άκόμα είναι άπαραίτητη, (βλ. Θ. Γοάτσου «Πατρίδα και Τέχνη» Ν. Ζωή Α' σελ. 27) οί παραδόσεις του παρελθόντος κι' ή σύγχρονη άκόμα πνευματική καλλιέργεια δείχνουν, παρ' όλα τά κοινά έξωτερικά στοιχεία που έμφανίζει ή σύγχρονη τέχνη, ότι ύπάρχει, ζή κι' αναπτύσσεται χωριστά σε κάθε λαό, μιá τέχνη που φέρνει την ξεχωριστή σφραγίδα του. Δέν πρόκειται νά ξεετάσουμε έδω τό ποϋ όφείλεται ή ύπαρξη τής έθνικής τέχνης. Φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον—φυλετικές διαφορές—ιστορικές παραδόσεις—καλλιτεχνική προδιάθεση κι' άλλοι πολλοί έσωτερικοί κι' έξωτερικοί παράγοντες εργάστηκαν χρόνια και κατώρθωσαν κάθε λαός νά βρίσκη τό λυτρωμό στην τέχνη με τό δικό του τρόπο. Όπως ακριβώς και οί μεγάλες καλλιτεχνικές προσωπικότητες, ζητούν και βρίσκουν τό δικό τους δρόμο για την ολοκλήρωσή τους, για τή λευτεριά. Δέν ξεχνάμε όμως ότι στούς λαούς καθώς και στα άτομα οί διαφορές είναι προσωρινές και άφοροϋν μονάχα τούς δρόμους. Όταν φθάνουν νά βρίσκουν τό λυτρωμό, την ολοκλήρωση στην τέχνη, τότε ξεαφανίζονται με μιās όλες οί διάφορες μορφές που παίρνει αναγκαστικά και μέσα στην ιστορία ή ιδέα τής τέχνης και μένουν, άτομα—ομάδες—θεατές μαζί κι' εικόνες τής άπόλυτης άχρονης κι' άπάτριδης ιδέας τής τέχνης. Αυτός είναι κι' ό πόθος εκείνων που έννοιωσαν την τέχνη, την αγάπησαν και που βλέπουν σαυτή τή δύναμη νά όμορφαίνει τούς λαούς, ζημώνοντάς τους μ' άνθρώπινα ιδανικά.

Μά όσπου νά φθάση ή ανθρωπότητα στο σημείο νά διακρίνη τόν άληθινό χαρακτήρα τής τέχνης, λόγω τών διαφορών του πολιτισμού και τής ποικιλίας τών συνθηκών, θά ύφίσταται άκόμα ή ιδιαίτερη έθνικη τέχνη. Και τίθεται τό πρόβλημα: πρέπει νά καλλιεργηθή ξεχωριστά κάθε μιá έθνικη τέχνη, νά εκδηλωθή πλαίσια κι' ολοκληρωτικά, νά διαδοθή μέσα κι' έξω από τά όρια τής έθνικής ομάδας, σαν έθνικη τέχνη, ή πρέπει νά ζητηθή μιá «διεθνής» τέχνη που νά επιτύχη με τις κοινές μορφές και κοινά, διεθνή, νοήματα;

Πρώτα πρώτα πρέπει νά καθορίσουμε τι έννοοϋμε με τόν όρο «διεθ-

νης τέχνη». Μαῦτόν μοροῦμε νὰ περιλάβουμε τὴν τέχνη πὺ ἔχει κοινά, γιὰ ὅλους τοὺς πολιτισμένους ἀνθρώπους, τὰ μέσα, τὶς μορφές νὰ ἐκδηλώνεται. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ μοροῦμε νὰ διαπιστώσουμε τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς διεθνούς τέχνης. Ὅσο μάλιστα ἡ ἐπικοινωνία στοὺς πολιτισμένους λαοὺς γίνεται μεγαλύτερη κι' ὅσο ὁ πολιτισμὸς ἐπεκτείνεται κι' ἡ γνώση ἀπλώνεται, τόσο τὰ ἐπιχειρήματα πληθύνονται κι' ἐνισχύεται τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ὑλικὲς μορφές τῆς τέχνης εἶναι διεθνεῖς. Ἀλλ' ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μορφή, τὸ ὑλικὸ στοιχεῖο μὲ τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ἡ ἰδέα τῆς τέχνης, ὑπάρχει καὶ παίζει τὸ σπουδαιότερο ρόλο, τὸ νόημα δηλ. τὸ νοητικὸ στοιχεῖο πὺ ἐκδηλώνεται στὴ μορφή. Ἐραγε αὐτὸ τὸ νοητικὸ στοιχεῖο εἶναι «κοινὸ» γιὰ νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη διεθνῆς τέχνης; Πρέπει νὰ διακρίνουμε: ἂν δίνουμε στὴ λέξη «κοινὸ» τὴν σημασία ἀπόλυτης ὁμοιότητας, ταυτότητας, τότε πρέπει νὰ ἀρνηθοῦμε κάθε τέτοια κοινότητα γιὰ τὸ νόημα ὅσο καὶ ἡ μορφὴ στὴν ἀληθινὴ τέχνη εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἰδιότυπα στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις των, γιὰ τὸ ἔτσι μονάχα μοροεῖ νὰ φανερωθῇ τὸ δημιουργικὸ τῆς τέχνης.

Μὲ τὸ «κοινὸ» ὅμως, νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ χαρακτηρίσουμε τὸ νόημα ἐκεῖνο πὺ προσπαθεῖ νὰ ὁλοκληρώσῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὶς πνευματικὲς καὶ ὑλικὲς καταστάσεις, πὺ εἶναι ἴδιες, στὶς βασικὲς τοὺς γραμμές, σὲ ὠρισμένους πολιτικὲς ἢ κοινωνικὲς ομάδες, σ' ὠρισμένο τόπο καὶ χρόνον. Μὲ ἄλλους λόγους πρέπει νὰ ὑπάρχουν ὅμοιες ἢ ἀνάλογες πνευματικὲς κι' ὑλικὲς καταστάσεις σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον, ἢ τουλάχιστον στοὺς περισσότερους λαοὺς γιὰ νὰ ὑπάρξῃ καὶ νόημα κοινὸ, πανεθνὲς ἢ διεθνὲς πὺ νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ μιὰ πανεθνὴ ἢ διεθνὴ τέχνη. Ἡ ἱστορικὴ καὶ ἡ συγχρονιστικὴ ἔρευνα ἀποδείχνει ὅτι μιὰ τέτοια ὁμοιογενὲς πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάσταση τοῦ κόσμου οὔτε ὑφίσταται οὔτε ὑπῆρξε ποτέ. Ἐκτὸς ἀπὸ λίγες ἐξαιρέσεις, (κλασσικὴ ἐποχὴ, μεσαίων) καὶ μὲ περιορισμένη ἔκταση (διάρκεια).

Ἡ ἔλλειψη αὐτὴ διεθνούς κοινῆς πνευματικῆς κόσμου ἀπὸ τὴ μιὰ κι' ἀφ' ἑτέρου ἢ ἀναμφισβήτητὴ ὑπαρξὴ ἐθνικῶν πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν κόσμων πὺ διαφέρουν μεταξύ τους καὶ πὺ ἐκδηλώνονται μὲ ποικιλότητα, στοὺς διαφόρους λαοὺς νοήματα τῆς τέχνης μᾶς ὀδηγοῦν στὸ δίλημμα ἢ νὰ καλλιεργήσουμε τὴν ἰδιαίτερή μας ἐθνικὴ τέχνη ἢ νὰ προσαρμόσουμε τὴν τέχνη μας μὲ μιὰ ἢ περισσότερες ἐθνικὲς τέχνες. Ἄν δεχθοῦμε τὸ δεύτερο, τότε ἀναμφισβήτητα ἐλαττώνοντας τὶς ἐθνικὲς τέχνες ποσοτικὰ, συντελοῦμε στὴ διαμόρφωση μιᾶς διεθνούς ἢ μᾶλλον μιᾶς εὐρύτερης, στὴν ἔκταση, ἐθνικῆς τέχνης. Τοῦτο ὅμως παρ' ὅλες τὶς ἐπιφανειακὲς εὐκολίες πὺ παρουσιάζει μᾶς φαίνεται σὰν ἀκατόρθωτο. Γιὰ τὸ γιὰ νὰ ὑπάρξουν δυὸ ἐθνικὲς τέχνες μὲ κοινὰ χαρακτηριστικὰ πρέπει νὰ διέπωνται ἀπὸ νόημα κοινὸ. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὑπάρχουν διαφορὲς πὺ συντελοῦν στὴν ἀνυπαρξία κοινῆς νοήματος δὲν νοεῖται κἄν ἡ μιμητικὴ προσκόλλησι στὶς κατευθύνσεις μιᾶς οἰασθήποτε ἐθνικῆς τέ-

χνης. Μήπως ὅμως εἶναι καὶ πρακτικῶς δυνατὸν ὅλοι οἱ καλλιτέχνες ἐνὸς λαοῦ, ἀπορρίχνοντας κάθε ἐπίδραση τοῦ κόσμου πὺ ζοῦν νὰ ἀκολουθήσουν, τεχνικὰ τουλάχιστον στὴν ἀρχή, τὶς κατευθυντήριες γραμμές τῆς τέχνης ἐνὸς ἄλλου λαοῦ; Ἡ δουλικὴ μίμηση κι' ἡ προσπάθεια νὰ ἐκφρασθῇ κἄν ξένο ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ τεχνίτη, ψυχὴ τοῦ λαοῦ του, δὲν εἶναι τέχνη, δὲν εἶναι δημιουργία. Ὁ τεχνίτης γίνεται κακότεχνος ἀντιγραφῆς καὶ τὸ ἔργο του εἶναι δίχως πνοή, δίχως ζωή, δίχως ἀτομικότητα. Κι' ὁ λαὸς θᾶναι ξένος ἀπὸ τὴν τέχνη αὐτὴ καὶ θᾶ ζητήσῃ ἄλλου ἔστω καὶ σ' ἀτελέστερες μορφές τὴν ἱκανοποίησι τοῦ πόθου του γιὰ τὴν ἀληθινὴ τέχνη. Καὶ τὰ παραδείγματα δὲν μᾶς λείπουν. Ἡ Πολωνικὴ φιλολογία πρὸ τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ Πολωνικοῦ κράτους, διατελοῦσε ἀναγκαστικὰ, ὑπὸ τὶς ἐπιδράσεις τῶν κρατῶν πὺ ἦταν ὑποταγμένη. Μολονότι δὲ ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν κυριάρχων τῆς ἦταν μεγαλύτερη, ἂν θελήσουμε νὰ βροῦμε τὴν ἀληθινὴ πολωνικὴ τέχνη, θᾶ τὴ διακρίνουμε στὰ ἔργα ἐκεῖνα πὺ φανερώνουν τὴν καθαρὴ Πολωνικὴ ψυχὴ, μακρὰ ἀπὸ κάθε ἄμεση ξενικὴ ἐπίδραση.

Καὶ τώρα ἄς ξαναγυρίσουμε στὴν πρώτη πρόταση τοῦ διλήμματος: Νὰ καλλιεργήσουμε τὴν «ἐθνικὴ» μας τέχνη. Ἀναντίρρητα σὲ κάθε χώρα, σὲ κάθε λαὸ ὑπάρχει μιὰ καλλιτεχνικὴ ζωή. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει ὅτι μοροῦμε νὰ τὴν καλέσουμε «ἐθνικὴ», χωρὶς νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι ἡ τέχνη αὐτὴ, παρ' ὅλες τὶς ἐπιδράσεις, διατηρεῖ ἀκόμα τὴν ἐπαφή τῆς μὲ τὴν ψυχὴ μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ. Ἄτυχᾶ ἀντιειμενικὸ κριτήριον ἀπόλυτο, γιὰ νὰ ξεχωρίζουμε τὴν ἐθνικὴ τέχνη δὲν ἔχουμε, καθὼς δὲν ἔχουμε καὶ γιὰ καμμιὰ ἄλλη πνευματικὴ ἐκδήλωση. Ἡ ἐμπειρικὴ διαπίστωση ὅτι μιὰ τέχνη μοροεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἀληθινὸ νόημα ἐνὸς λαοῦ, εἶναι ἀρκετὴ γιὰ τὸ χαρακτηρισμὸ, ὑποκειμενικὰ πάντοτε, μιᾶς τέχνης σὰν ἐθνικῆς. Τὸ νὰ νοιώθουμε τὸν ἑαυτὸ μας πὺ κοντὰ στὸ ἔργο τῆς τέχνης καὶ νὰ διαισθανόμαστε σαυτὸ τὴν ψυχὴ τῆς ἐθνικῆς μας ομάδας εἶναι ἡ μόνη ἀπόδειξι μιᾶς τέχνης ἀληθινὰ «ἐθνικῆς». Τὴν τέχνη αὐτὴ κατὰ τὴ γνώμη μου, πρέπει νὸ ἀναπτύξουμε καὶ νὰ τὴν κάνουμε κτῆμα τοῦ λαοῦ. Ἡ εὐρύτερη διάδοσί τῆς δὲν θᾶχῃ διόλου τὸν χαρακτήρα ἀνάπτυξης ἐθνικιστικοῦ πνεύματος. Κάθε ἄλλο. Ἡ ἀγάπη κι' ἡ γνώση τῆς ἐθνικῆς του τέχνης εἶναι ἡ ἐπιτακτικὴ ἀναγκαῖα προπαιδεύσι γιὰ νὰ μοροεῖ ἕνας λαὸς νὰ ἐλευθερωθῇ στὰ ὑψηλὰ πεδία τῆς ἀληθινῆς τέχνης. Ἄμα ἕνας λαὸς γνωρίσῃ τὴν ἐθνικὴ του τέχνη καὶ βροῖ σωστὸ κι' ὠραῖο ἐκεῖνο πὺ ζῆ κι' αἰσθάνεται ὑποσυνείδητα κι' ἴσως ἀσυνείδητα, θᾶ μοροεῖ νὰ νοιώσῃ καὶ τὶς ἄλλες ἐθνικὲς τέχνες νὰ μπῆ στὸ νόημά τους καὶ νὰ βροῖ τὴ συγγένεια τῆς τέχνης, τὴν τέχνη, μὲσ' ἀπὸ τῆς διαφορῆς. Ἡ ἐθνικὴ τέχνη δὲν τείνει στὴ δημιουργία ἐθνικιστικοῦ πνεύματος στὴ τέχνη, παρ' ὅσα λέγονται. Τὸ ἐθνικιστικὸ πνεῦμα εἶναι ἀνεξάρτητο καὶ ὑπάρχει πολλὲς φορὲς καὶ σὲ τέχνες μὴ «ἐθνικῆς». Μὲ τὸ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ γνωρισθῇ μιὰ ἐθνικὴ τέχνη δὲν σημαίνει ὅτι αὐτὴ καὶ μόνον εἶναι ἡμεγάλῃ, ἡ ἀληθινὴ τέχνη. Αὐτὸ εἶναι κακοπιστία. Ἀπλῶς κι' αὐτὴ δίπλα στὶς ἄλλες ἐθνικὲς τέχνες, ἐφ' ὅσον

ζητάει τὸ ἀπόλυτο τῆς τέχνης, ὑπὸ ὠρισμένες προϋποθέσεις, εἶναι μιὰ ἀνάγκη. Ἄλλωστε ὅσο μιὰ ἐθνικὴ τέχνη πλησιάζει τὴν τελειότητα, τὴν ἰδέα τῆς τέχνης, τόσο περισσότερο συγγενεὺν μετὰ τῆς ἄλλης ἐθνικῆς τέχνης πού βρίσκονται στὴν ἴδια ἀνάπτυξη. Οἱ δρόμοι πού φέρουν στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, ὅσο τὴ ζυγώνουν, τόσο πλησιάζουν μεταξύ τους. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἕως τὸν τελικό σταθμὸ τῆς διεθνοῦς τέχνης, καθρέφτη τῆς διεθνοῦς ψυχῆς, δὲν μένει παρὰ ἓνα μικρὸ βῆμα. Κι' ὅταν συνειδητοποιηθῇ τὸ κοινὸ διεθνὲς νόημα τότε θὰ ἀναπτυχθῇ, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀδιάφορα, εἶμαι βέβαιος γι' αὐτὸ, ἡ διεθνὴς τέχνη, ἄρτια καὶ ζωντανὴ μέσ' ἀπὸ τῆς ἀδεοφῆς ἐθνικῆς τέχνης.

Εἶναι ὅμως ποθητὴ ἡ δημιουργία μιᾶς διεθνοῦς τέχνης; Πρὶν ἀπαντήσῃ κανένας σαυτὸ, θὰ πρέπει νὰ σκεφθῇ ὅτι ἡ δημιουργία μιᾶς διεθνοῦς τέχνης εἶναι κάτι πού ἀναπόφευκτα θὰ γίνῃ. Τὰ πάντα ὀδηγοῦν πρὸς τὰ ἐκεῖ. Μπορεῖ μάλιστα κανένας νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι, γιὰ τὸν πολιτισμένον τοῦλάχιστον κόσμον, τείνουν νὰ δημιουργηθοῦν τέτοιες συνθηκῆς κοινῆς ὥστε νὰ διαφαίνεται κάποια διεθνὴς καλλιτεχνικὴ κίνηση. Ὡστε ἀργὰ ἢ γρήγορα μιὰ διεθνὴς καὶ ὕστερα μιὰ πανεθνικὴ τέχνη θὰ θριαμβεύσῃ. Ἄν θὰ ἐξαφανισθοῦν μπροστὰ τῆς οἱ ἰδιαίτερες ἐθνικῆς ἀποχωρήσεις δὲν μπορεῖ νὰ προβλέψῃ κανένας θετικά. Μέσα στὶς δυνατῆς ὑποθέσεις χωραεὶ καὶ τὸ ὅτι, σύμφωνα μετὰ τὶς φυσικῆς διαφορῆς, πού θὰ εἶναι γιὰ αἰῶνες ὑπαρκτῆς, θὰ ἐπιβιώσουν κάποιες λεπτῆς διακρίσεις πού θὰ δίνουν ἓνα ξεχωριστὸ χαραχτῆρα στὴν τέχνη, καθενὸς λαοῦ. Ὁ λόγος κι' ἱστορικὴ πραγματικότηα μᾶς δείχνουν ὅτι εἶναι ἀδύνατο τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα νὰ ἀπαλλαγῇ ἐντελῶς ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος (ἔστω κι' ἂν ἐξομοιωθῇ τὸ κοινωνικὸ) κι' ἀκόμα ἀπὸ τὴν παράδοσιν, ἰδιαίτερα στὸ πεδίο τῆς τέχνης.

Μετὰ τὶς παρατηρήσεις αὐτῆς, ἀτομικὰ τοῦλάχιστον, βρίσκω τὴν διεθνῆ τέχνη σὰν μιὰ τεράστια προσέγγισιν πρὸς τὴν ἰδέα τῆς τέχνης, ἴσως τὴν πειὸ πλέρια πραγμάτωσιν τῆς. Ἡ ἰδέα τῆς τέχνης, ἐνσαρκωμένη στὴν διεθνῆ τέχνη, θὰ ζητήσῃ νὰ βοῆ καινούργιες μορφῆς, ἀνθρώπινες πού νὰ μποροῦν νὰ ἀγκαλιάσουν ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ψυχῆς. Ἡ τέχνη τότε πὰ δὲν θὰναι ἀνθρώπινη, θὰναι πανανθρώπινη. Μιὰ τέτοια τέχνη θὰ κατορθώσῃ ὀριστικὰ νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ἀλήθειαν ὅτι: ἡ ἀληθινὴ τέχνη δὲν ἔχει πατρίδα· ἀγκαλιάζει ὅλες τὶς πατρίδες κι' ἀπάτριδιν βρίσκει αὐτὴ τὴ δικὴ τῆς πατρίδα, τὴν κοινὴ, ἀθάνατη, μεγάλη πατρίδα τοῦ ἐλεύθερου τεχνίτη.

Ἄν θελήσωμε σύμφωνα μετὰ τὶς παραπάνω γραμμῆς νὰ ζητήσωμε τὴ σύγχρονη ἐθνικὴ ἑλληνικὴ τέχνη, θὰ δυσκολευθοῦμε πολὺ νὰ τὴ βοῦμε. Θάκοῦσουμε κι' ὅλας ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐθνικὴ ἑλληνικὴ τέχνη. Βέβαια ὁ χωρὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐξετασθῇ καθὼς πρέπει ἓνα τόσο σοβαρὸ θέμα. Πάντως ὅμως, ἔστω καὶ μετὰ λίγα, ἀξίζει νὰ τονισθῇ ὅτι ὑπάρχει μιὰ ζωντανὴ νεοελληνικὴ ἐθνικὴ τέχνη. Ἀφίνοντας τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ «ἐθνικὸς» χαραχτῆρας, μποροῦμε ἀδίσταχτα νὰ ὀμολογήσωμε, ὅ-

τι ἡ τέχνη τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Κάλβου, τοῦ Παλαμᾶ, στὴν ποίησιν, τοῦ Παπαδιαμάντη στὸν πεζὸ λόγο τοῦ Ροῖδιν στὴν κριτικὴ, τοῦ Λύτρα καὶ τοῦ Γκύζη, στὴ ζωγραφικὴ, γὰ νὰ περιορισθῶ μονάχα σὲ λίγα ἀντιπροσωπευτικὰ ὀνόματα μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τῆς σύγχρονης ἐθνικῆς νεοελληνικῆς τέχνης. Γιὰ νὰ εἶμαστε εἰλικρινεῖς ἢ ἐθνικὴ νεοελληνικὴ τέχνη δὲν ἔχει ἀκριβῶς καθωρισμένα ὄρια. Ἴσως νὰ μὴν ἔχη φθάσει ἀκόμα καὶ στὴν τελειωτικὴ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐκδήλωσιν τῆς. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἢ ὅτι ἡ ἐπίδρασιν τῆς εἶναι μικρὴ στοὺς νεώτερος ἑλληνας καλλιτέχνες. Ἀσφαλῶς μετὰ τὸν πόλεμον καὶ τὸ γκρέμισμα κάθε ἀξίας, ἡ νεοελληνικὴ τέχνη δὲν εἶδε ἀκόμα οὔτε τὸ μεγάλο τῆς καλλιτέχνη, οὔτε καὶ βοῆκε τὶς σταθερῆς βασικῆς ἀρχῆς πού θὰ τῆς δείξουν τὸ δρόμον τῆς. Οἱ ἑξῆς ἐπιδράσεις ἄγονες τὶς περισσότερες φορῆς, σχεδὸν ἔχουν διαστρέψει τὸ χαραχτῆρα τῆς. Ζήτημα εἶναι, ἂν στὰ πολλὰ βιβλία πού βγαίνουν κάθε χρόνον, μπορεῖ νὰ βοῆ κανεῖς λιγοστὰ δίχως ἐπίδρασιν κι' εἶναι μετρημένα στὰ δάχτυλα ἐκεῖνα πού ἐκφράζουν τὴ νεοελληνικὴ ψυχῆ. Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ στραφῇ σήμερον ὁ πνευματικὸς μᾶς κόσμος δηλαδὴ στὴ δημιουργία μιᾶς ἀληθινῆς νεοελληνικῆς τέχνης. Ὑποστηρίζεται, κι' ἐπίμονα τελευταῖα, ὅτι δὲν ὑπάρχει νεοελληνικὴ τέχνη γιατί...δὲν ὑπάρχει μιὰ νεοελληνικὴ ψυχὴ πού νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ ζητᾶ νὰ ἐκφρασθῇ μετὰ μιὰ ἰδιότυπη τέχνη. Δὲν θὰ ἀναφέραμε καν τὴν ἀπύνη αὐτῆ, ἂν δὲν ἦταν πολὺ γνωστὴ κι' ἂν δὲν ἔφεραν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ μερικὰ εὐλογοφανῆ ἐπιχειρήματα. Λένε π. χ. Ἡ νεοελληνικὴ ζωῆ πού πρέπει νὰ κατευθύνεται ἀπὸ τὶς ἀνώτερες (λεγόμενες) τάξεις εἶναι κενή, ἀπνοη καὶ γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχει κανένα ἔργον τέχνης πού νὰ τὴν ἐκφράξῃ. Ἡ ζωῆ αὐτὴ εἶναι ἀγγλικὴ, γαλλικὴ, γερμανικὴ κι' ὅτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ νεοελληνικὴ. Ἡ παρατήρησιν αὐτὴ εἶναι κατὰ μέγα μέρος σωστή.

Ἡ ζωογόνα τάσιν, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ γιὰ τὴ γνώσιν, ὅπου κι' ἂν αὐτὴ βρίσκειται καὶ κυριώτερα ἢ πιθηκιστικὴ μίμησιν πού διακρίνει τὴ λεγομένη ἄριστοκρατία μᾶς (εἴτε πνεύματος·εἴτε πλούτου) συνετέλεσαν, ὥστε ἡ ζωῆ τῆς νὰ μὴν ἔχῃ κανένα ξεχωριστὸ τόνον. Ἄλλ' ἡ νεοελληνικὴ ψυχὴ δὲν περιορίζεται στὴ μικρὴ αὐτὴ μειοότητα, πού κι' ἐκεῖ ἀκόμα βρίσκονται κι' ἀρκετῆς ἐξαιρέσεις. Ἡ ἑλληνικὴ φύσιν, τὸ ἑλληνικὸ χωριό, ἡ ἑλληνικὴ μεσαία τάξιν κι' ἀκόμα ἡ ἑλληνικὴ ἐργατικὰ ζοῦν καὶ δροῦν. Ἡ ζωῆ τους εἶναι ἀληθινὴ καὶ μεγάλη κι' ἡ ψυχὴ τους ἐνιαία καὶ διαμορφωμένη. Ἐχει νόημα ὅλη αὐτὴ ἡ ζωῆ κι' αὐτὸ τὸ νόημα ὅσες φορῆς τὸ συνέλαβε ἡ νεοελληνικὴ τέχνη, πλησίασε τὰ ὄρια τῆς δημιουργίας. Αὐτὸ ὅμως τὸ παράδοξον νὰ παίρῃ ἡ νεοελληνικὴ ζωῆ τὸ νόμᾶ τῆς ἀπὸ τὸ λαὸν, αὐτὸ ἀποτελεῖ καὶ τὸ μεγαλύτερον πλεονέκτημα τῆς τέχνης μᾶς. Χῶρὶς σαυτὸ ἡ ἀστειρευτὴ πηγὴ τῆς ζωῆς, μιᾶς ζωῆς πλατείας σὰν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μπορεῖ νὰ συνεχίξῃ ἀτελείωτα τὸ δρόμον γιὰ μιὰ πραγματικὴ, ἀνθρώπινη, καλλιτεχνικὴ δημιουργία.

Γι' αὐτὴ τὴν ἀληθινὴ νεοελληνικὴ τέχνη πρέπει νὰ ἐργασθοῦν ὅσοι ποθοῦν μιὰ μέρα νὰ περάσῃ τὰ ὄρια τῆς ἐθνικῆς τέχνης καὶ νὰ προσεγγίσῃ

στη διεθνή τέχνη, προσφέροντας ότι το καλό μπορεί να δημιουργήσει και το ελληνικό πνεῦμα. Πολιτεία κι' ιδιώτες πρέπει έτσι να νοιώσουν την ανάγκη τῆς καλλιέργειας τῆς νεοελληνικῆς ἐθνικῆς τέχνης, ὥστε να ἐπιτευχθῆ να ἀποδώσει ἐκεῖνο πού ὅλες οἱ πιθανότητες δείχνουν ότι μπορεί να ἀποδώσει. Κι' αὐτό δὲν εἶναι μικρό. Εὐτυχῶς γιὰ τὴ λογοτεχνία τὸ ὄργανό της, ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ἔχει πιά ξεκαθαρισθῆ πιά δὲν ἀπομένει παρὰ μία καλλιέργεια πού θὰ τὴν διαμορφώσει καὶ θὰ τὴν καταστήσει ἰκανὴ να πληρῶνῃ ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς τέχνης. Οἱ εἰκαστικὲς τέχνες κι' ἡ μουσικὴ ἔχουν ἀπὸ καιρὸ μορφώσει τὰ ὑλικά μέσα τους ὥστε μονάχα να τοὺς λείπει μιὰ μεγαλύτερη ἐπαφή μετὰ τὴ νεοελληνικὴ ψυχὴ, πού πάντα, κι' αὐτό εἶναι ἴσως διακριτικό, προσπαθοῦν να τὴν ἐκφράσουν ἀποδιώχνοντας ὅσο μποροῦν τὶς ξένες ἐπιδράσεις.

Μποροῦμε νᾶχουμε ἐλπίδες γιὰ μιὰ τέτοια ἐθνικὴ νεοελληνικὴ τέχνη. Πιστεύω κι' εἶναι ἕνας ὁλόκληρος κόσμος πού πιστεύει ότι ἡ ἐλληνικὴ τέχνη θὰ περάσει τὴν κρίσιμη αὐτὴ καμπὴ της. Ἄλλωστε τώρα τελευταῖα ἀρχίζουν να ἀναφαίνονται κάτι ἀναλαμπές πού δὲν θὰ ἀργήσουν να φωτίσουν ὀριστικά καὶ να ὀδηγήσουν λαμπρὰ τὴν νεοελληνικὴ τέχνη κοντὰ στὸ βωμὸ τῆς ἀληθινῆς ὁμορφιάς, τῆς ιδέας τοῦ ὄραιου.

Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

ΙΔΟΥ Ο ΝΥΜΦΙΟΣ

Κύριε, να μὴ σὲ ἰδῶ ντυμένον ἠένθιμα,
μ' ἀγκάθινο στεφάνι στὸ κεφάλι·
μοῦ φέρνεις τὸ φθινόπωρο τ' ἀνήμπορο,
τὴν ἀνοιξη μοῦ φέρνεις πού δὲ θάλλει.

Γιατ' εἶσαι σὰ φθινόπωρο πού ἀπλώνεται·
σὰν ἀνοιξη στεγνὴ πού δὲν ἀνθίζει·
ἀφήνεις στὴν ψυχὴ μου κάποιον σύγνεφο
καὶ μιὰ βροχὴ πού ξέσπασε κι' ἀρχίζει.

Τὴν ὄψη σου πού ἡ πίκρα τὴν ἐμάρανε
δῶσε, καλέ, να μὴ τὴν ἀντικρύσω·
δὲν ἔχουν ἄλλα δάκρυα πιά τὰ μάτια μου
παρήγορα να ρθῶ να σὲ ραντίσω..

Στὸ θλιβερό, στὸν τραγικὸ σου τὸν ὕμναιον
δὲ θέλω, Κύριε, νᾶμαι καλεσμένος·
ἀπὸ μακρὰ θὰ στέλνω τὸ τραγούδι μου
καὶ θᾶρχεται ὁ σκοπὸς του λυπημένος.

Μόνον τὰ δυὸ στεφάνια μας να σμίξουμε
—ἀγκάθια ἐσύ, κι' ἀγκάθια ἐγώ— σ' ἕνα στεφάνι,
κι' οἱ δυὸ μας πόνοι —ὁ θεῖος καὶ ὁ ἀνθρώπινος—
στοῦ λυτρωμοῦ θὰ σταματοῦνε τὸ λιμάνι...

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ

«ΠΙΣΤΕΥΟΜΕΙ!»

«Πιστεύομε!»

Κι' ἀνατριχίλες μᾶς ἐν ὄναι τῆς πίστεως μας,
πίστεως βαθειᾶς κι' ἀγνῆς
γιὰ τὸ Θεὸ τῶν Οὐρανῶν,
γιὰ τὸ Θεὸ τῆς Γῆς..

«Πιστεύομε!»

Κ' ἐκεῖ ψηλὰ κοιτάζαμε τοὺς Ἅγιους
πού ραίνανε μ' εὐχὴ
τὰ δυὸ λευκά μας μέτωπα
μετὰ τὴ μιὰ μόνη προσευχῆ..

«Πιστεύομε!»

Καὶ δίπλα μας ὕψωναν τ' ἀπέραντα κορμιά τους
Ἡμίθει πού σκεπάζαν καὶ τοὺς δυὸ μας
μέσα στὴν ἴδια ἠλιόλαμπρη ματιὰ τους..

«Πιστεύομε!»

Καὶ μέσ' στὶς ἀστραπὲς τοῦ βλέμματός Σου
εἶδα τὴν ὄψη τοῦ Θεοῦ μου
πούταν κι' Αὐτός —σὰν τὴν ψυχὴ μου ὀλάκερη—
δικός Σου!

ΔΗΜ. ΑΠ. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ

LIED

Παλιὰ μου ἀγάπη,
ὅταν πλάϊ στὴν ἀνάμνηση πεθαίνης
ἐγὼ σβύνω τὰ φῶτα τῆς καρδιάς μου
γιὰ να μὴ βλέπω πιά τὸ καθετί
καὶ να κοιμᾶμαι μέσα στ' ὄνειρό σου.

Ο ΘΟΡΥΒΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὁ θόρυβος τοῦ κόσμου πλήττει τὸ ἐγὼ
πού ὀρέγεται μιὰ ζωὴ προσεκτικὴ
γύρω ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ χρόνου
καὶ τὴν ὑπαρξὴ θέλει ἀκέραια
μέχρι τὸν θάνατο
πού ἤδη ἡ πιθανότης του τὸν θλίβει
τὸν ἀνησυχεῖ
τοῦ ἐνοχλεῖ τὸν βίο
κάτω ἀπ' τὴν ἡρεμὴ σκέψη
πού ρεῖ!..!

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Η ΚΕΡΕΝΙΑ ΚΟΥΚΛΑ

ΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ *

ΤΑ ΛΟΙΠΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Τὰ λοιπὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶναι οἱ δυὸ κόρες τῆς Χατζανοπούλινας, «ἡ μιὰ μοδίστρα, ἡ ἄλλη ἀσπρορουχοῦ, λετζερί, μόνον λεπτὴ ἐργασία καὶ κεντήματα γιὰ τρουσσὼ καὶ «κατ' οἶκον» παρακαλῶ... τσιτωμένες, κορδωμένες, ἀλύγιστες μὲς στοὺς μοντέρνους κορσέδες (μπροστὰ πλάκα καὶ τὴν κοιλιά μέσα) μὲ φοῦστες κλὸς μὲ πλατεῖες πιέττες, στοὺς γοφοὺς ἀζουστὲ καὶ κάτω φουστανέλλα, χωρὶς πολλὰ μεσοφόρια, βουάλ, ἄς τὸ ποῦμε δὰ κρέμ, μὲ πουκαμισάκια ρόζ, τοὺς ἄγκωνες ἀπ' ἔξω, μὲ μοτιφ καὶ πολλὰ τρασπαράν, κι' οἱ δυὸ τὰ ὅμοια, σὰ δίδυμες. Καὶ μαῦρα βελουδάκια στὰ λαιμουδάκια. Τὰ μαλλιά μπροστὰ αἰγκλὸν καὶ πίσω δεμένα μὲ ταφτᾶ φέϊγ-μὸρτ πολὺ χαμηλά, σὰν κοριτσάκια. Ἡ μιὰ εἶχε καὶ φασαμέν. Ἡ ἄλλη εἶχε μύτη μὲ μπιμπικία.» Ὅλο γιὰ παιδιὰ μιλοῦν ἐμπρὸς στὴν ἀφροσστη... Κ' ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατό της, ὅλο καὶ καλημερίζουν τὸ Νίκο πονετικά, ὅλο καὶ τοῦ χαμογελοῦν «πίσω ἀπ' τὸ παντζουράκι», τοῦ στέλνουν κι' ἕνα φλυτσάνι γλυκό, κυδῶνι μεπελέ... Μὰ ὅταν ἡ Λιόλια ξανάρχεται στὸ σπίτι, καὶ μένει μέσα, ἀστεφάνωτη, τότε ἀμπαρῶνεται πὰ καὶ χάνονται, «νὰ μὴ τοὺς λυθοῦν τὰ μάτια» ἀπ' τὴν ἀτιμία ποὺ ἔχουν πλάϊ τους...

Εἶναι, ἀκόμα, ὁ γιατρός, ὁ δεύτερος γιατρός, ποὺ τὸν φέρνει βιαστικά ὁ Νίκος, ὅταν ἡ Βιργινία χαροπαλεύει. «Δὲν ἦταν ὁ κομψευόμενος κι' ὁ μοσκομυρισμένος, ὁ γυναικολόγος κι' ὁ γυναικάκις ποδοχόταν πάντα ἦταν ἕνας γιατρός τῆς συνοικίας, ποὺ ἀπ' τὸ πρωτὸ ὡς τὸ βράδυ, καὶ τὴ νύχτα ἀκόμα, ἔτρεχε στὴ φτωχολογιά ἕνας τύπος πλακιώτικος... Σὰ δικαστικὸς κλητῆρας φαινόταν...» Κρατεῖ μαγκούρα, φορεῖ ρεμπούμπλικα, εἶν' ἀξύριστος. «Πολλὰ πράματα δὲν ἤξερε, μὰ ἔπαιρνε καὶ λίγα. Ἐνα διπλὸ καί, καμμιά φορὰ, πενήντα λεπτά». Τὰ συνειθισμένα του τὰ γιαιτρικά γιὰ τὴν περίστασι — ὁ αἰθέρας κ' ἡ ἔνεση ἢ δυναμωτικὴ τῆς καρδιάς. Ἀποδοκιμάζει τὰ ὑπνωτικά ποὺ τῆς ἔγραψε ὁ ἄλλος. Μὰ μήτε καὶ τὰ ξέρει, μήτε

* Συνέχεια, ἴδε «Νέα Ζωή» Ἰουλίου καὶ Ὀκτώβριος 1933.

τὰ φαντάζεται. Δοκιμάζει τὸ σκονάκι μὲ τὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὰ συστατικά του, καὶ πάλι τίποτε. (Πόσο θυμίζει ἡ σκηνὴ τούτη τὸν Μποβαρύ, ἐμπρὸς στὴν αὐτοκτονία τῆς Ἑμμας!) Σατυρίζει τοὺς νεαροὺς του συναδέλφους, ποὺ κάνουν τὶς ἐνέσεις στὸ πόδι ἢ στὸ χέρι, ἐνῶ αὐτὸς τὶς κάνει κοντὰ στὴν καρδιά. (γιὰ νὰ τὴ φθάσῃ τὸ τονωτικὸ... γρηγορώτερα!). Συγκρατεῖ τὸ Νίκο νὰ μὴν πέσῃ ἀπ' τὴ ζάλη ποὺ τοῦρχεται, μόλις πέθανε ἡ γυναίκα του. Μὰ ἡ ἀμοιβή του εἶναι γενναία, ἕνα τάλληρο αὐτὴ τὴ φορὰ! «Μὴν πειράζεσαι! λέει τοῦ Νίκου, καὶ τὸ βάνει στὴν τσέπη του».

Εἶναι, τέλος, οἱ φίλοι τοῦ Νίκου, ὁ ἕνας ὁ «χοντροῆλης» — θαρρῶ δὲν ὑπάρχει τ' ὄνομά του πουθενά, — εὐθύμος κι' εὐφυολόγος, ἀνοιχτόκαρδος, ἄκακος καὶ πιστός, κι' ὁ ἄλλος, ὁ Μίμης, ὁ χλωμὸς φιλήδονος, μὲ τὸ μαῦρο ψιλὸ μουστάκι, τ' ἀνασηκωμένο χεῖλος, ἐκεῖνος ὁ «φτυστὸς» τύπος τῶν συνοικιῶν, ὁ φθηνὰ συμπαθητικὸς, ὁ ὑπόκριτης κ' ἐγωϊστῆς, ὁ ἄπιστος, ὁ προδότης — ὁ φονιάς τοῦ Νίκου ἐξ αἰτίας τοῦ κοριτσιοῦ.

Κ' ἡ πινακοθήκη τελειώνει.

Η ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ: 1) Η ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

«Τὸ θέαμα εἶναι στὸ θεατὴ» ἔλεγεν ὁ Λαμαρτίνος. Κατὰ μείζονα λόγον τὸ θέαμα ποὺ θεᾶται πρόσωπο ρεαλιστικοῦ μυθιστορήματος, δηλαδὴ πρόσωπο δραματικό. Κάθε περιγραφή λοιπὸν ἐδῶ ὀφείλει νὰ εἶναι ὑποκειμενικὴ — ὑποκειμενικὴ καὶ περιστατικὴ.

Ὅχι μόνον στὴ γλῶσσα καὶ στὰ μέσα τῆς ἐκφράσεως — ποὺ πρέπει νάβῃ λαϊκά, ἀνόθεντα, κοινά, μὰ καὶ στὸ περιεχόμενο, στὰ νοήματα, στὸ βάθος τῆς εἰκόνας, ἢ περιγραφή ὀφείλει νὰ εἶναι περιστατικὴ κ' ὑποκειμενικὴ.

Ὁ Χριστομάνος ἀκολούθησεν ἀρχετὰ τοῦτον τὸν κανόνα. Βλέπει μὲ τὰ μάτια τῶν προσώπων του καὶ μιλεῖ ὅπως θὰ μιλοῦσαν. Ἴδου ἕξαφνα ἡ περιγραφή τοῦ τόπου ποὺ κατοικοῦσε τὸ ἀνδρόγυνο: «Ἀπὸ πάνω ὁ βράχος τοῦ Φιλοπάππου, ποὺ ὅσο κρῦο καὶ νάκανε τὸ χειμῶνα, τοὺς βαστοῦσε τὸ βορριά καὶ τραβοῦσε ὅλες τὶς ἀχτίδες πάνω του (ὅποιος συναναστρέφεται τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ξέρει πὼς ἡ ὠφελιμιστικὴ πλευρὰ πρωτεύει στὴν ἀξία τοῦ θεάματος ποὺ βλέπουν) καὶ σὰν ἔκανε καλωσύνη, μύριζε πέτρα λιασμένη... Στὸ πλάϊ πίσω, ἡ Ἀκρόπολη, κόκκινη σὰν κανέλλα, μὲ τὶς δυὸ κολωνίτσες, ποὺ ξεχωρίζουν ἄσπρες καὶ λιγνὲς ἀπὰ στὸ βράχο, σὰ νὰ φυλᾶνε βάρδια...» κ' ἡ περιγραφή ἐξακολουθεῖ ἔτσι σ' ἀρκετὲς γραμμὲς. Ἴδου ἡ περιγραφή τῆς πρώτης ἐπισκέψεως τοῦ γιατροῦ: «Ἦρθε δυὸ φορὲς τότε ὁ γιατρός (οἱ ὑποσημειώσεις εἶναι δικές μου, στὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ρεαλιστικῆς περιγραφῆς) καὶ τῆς εἶχε δώσει κάτι στάλες κόκκινες, πικρὲς, φαρμάκι, καὶ κάτι μαῦρα χάπια, ποὺ ἔλεγε ὁ Νίκος πὼς ἦτανε σίδερο... Ὁ γιατρός μὲ τὰ γυαλάκια του, τὶς πομμάδες, τὰ ροδοκόκκινα μαγουλάρια... καὶ δίπλα του στεκόταν ὁ Νίκος, τὸ μελαχροινὸ ἀγόρι. Γιὰ

κύττα τὸν ἕνα, κύττα τὸν ἄλλο!» Τὸ ἴδιο καὶ παρακάτω, στὰ καινούργια φάρμακα, πὸ τῆς διορίζει σὲ τρίτη του ἐπίσκεψη ὁ γιατρός [πόσο θυμίζει καὶ τὸ μέρος τοῦτο τὸ roman documentaire! Ὁ ρεαλιστὴς συγγραφεὺς πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀληθινὸς σ' ὅ,τι ἀγγίζει νὰ περιγράψῃ. Ὅταν θὰ περιγράψῃ τὴ φθίση, θὰ εἶναι ἡ φθίση. Πρέπει νὰ ξέρῃ τὰ συμπτώματά της, νὰ ξέρῃ τὴ θεραπεία της. Κλασσικὸ παράδειγμα κ' ἐδῶ —ποῖο ἄλλο; ἡ ἐγγείρησις στὸ πόδι τοῦ Ἰππολύτου, μέσα ἀπὸ τὴ «Madame Bovary», ἀντιγραμμένη, καθὼς ἀποδείχθηκε, σχεδὸν κατὰ λέξη, ἀπὸ χειρουργικὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς]. Γι' χτυποῦν ἀπ' αὐτὰ τὰ γιατρικὰ στὴν προσοχὴ τῶν προσώπων; μόνο τὰ ἐξωτερικὰ τους γνωρίσματα —οἱ τύποι τους; τὰ ἐξωτικά τους τὰ ὀνόματα («Δακτυλίτις»), τὰ ἐλπιδοφόρα τους τὰ χρώματα κ' ἡ θρησκευτικὴ τάξη τῆς κανονικῆς ὥρας πὸν πρέπει νὰ τὰ πίνῃ ἡ ἄρρωστη! Ποιὸς εἶν' ὁ σκοπὸς τους; ποῖο εἶνε τὸ περιεχόμενό τους; Μήτε διανοοῦνται νὰ τὰ μάθουν.—Καὶ ποῖα εἶναι ἡ διάγνωση τοῦ γιατροῦ; Ἴδου ἡ περιγραφή, καμωμένη μὲ τὴν ἀνίληψη τῆς Βιογινίας: «Ὁ Νίκος τὸν ἔβγαλε ἴσαμ' ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα. Σταθῆκαν ἀπ' ὄξω καὶ μίλησαν ἀρκετὴν ὥρα Ὁ Νίκος ξαναμπῆκε μέσα κατσοῦφης».—Ὁ ἀπλοϊκὸς ἀναγνώστης θὰ νόμιε πὸς οἱ περιγραφὲς αὐτές, κατακάθαρες κ' ὡς τόσο ἀκαθόριστες, εἶναι χαριτωμένα αἰνίγματα, πὸν βάνει ὀλοένα ἐμπρός του ὁ συγγραφεὺς, γιὰ νὰ τοῦ κινή τὸ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ νὰ τοῦ δημιουργῇ ἀτμόσφαιρα μυστηρίου. Ἐχει βέβαια καὶ τὴν ἄποψη τούτη τὸ π. ἄγμα. Μὰ δὲν εἶναι τοῦτο ὁ σκοπός. Ὁχι. Ὁ συγγραφεὺς ἔχει γιὰ σκοπὸ μόνο τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ρεαλιστικῆς τεχνικῆς. Μ' ἄλλα λόγια, δὲν πρέπει ποτὲ ὁ ἀναγνώστης νὰ ξέρῃ περισσότερα, ἀπ' ὅσα ξέρουν τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου. Ἄν μπορῇ νὰ τὰ συμπεράνῃ, ἄς τὸ κάμῃ, μόνος του. Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς ὀφείλει νὰ μείνῃ ἀμέτοχος.—Ἴδου κ' ἄλλα παραδείγματα περισσότερο ἀπ' αὐτὰ: «Κάθε φορὰ πὸν ἤθελε ν' ἀνεβῆ τὰ λίγα πέτρινα σκαλοπάτια ἀπ' τὴν κουζίνα, πὸν ἤτανε στὸ ὑπόγειο, ὡς τὴ χωματένια τὴν αὐλή, σταματοῦσε κ' ἀκουμποῦσε καὶ τὰ δυὸ της χέρια στὰ γόνατα, γιὰ νὰ πάρῃ ἀνάσα... **Ἦταν** [ἐδῶ προσοχή!] **ἀλήθεια λίγο ἀψηλὰ τὰ σκαλοπάτια.** Μὰ τόσο λαχάνιασμα πάλι!» Τόσο μόνο εἶναι τὸ ὅ,τι αἰσθάνεται κ' ὅ,τι σκέπτεται ἡ Βιογινία. Τόσο θὰ αἰσθανθῇ καὶ θὰ σκεφθῇ κ' ὁ ἀναγνώστης. Ποῖα εἶναι ἡ αἰτία πὸν λαχάνιαζει; ἡ ἀδυναμία; ἡ τὸ ὕψος τῶν σκαλοπατιῶν; Μήτε ἡ Βιογινία τὸ ξέρει, μήτε ὁ συγγραφεὺς —μήτε ὁ ἀναγνώστης. Παρακάτω θὰ τὸ μάθουν κ' οἱ τρεῖς; Ἴσως... Ἄς προχωρήσουμε. «Μὰ μπανόβγαινε κ' ἀπ' τὴν καλὴ τὴν κάμαρη, πὸν ἦτον ἰσόγεια σχεδόν, μ' ἕνα δυὸ σκαλοπάτια ξύλινα: ἄχ πάλι σκαλοπάτια! λὲς βάλθηκαν κ' αὐτὰ νὰ τὴν κουράζουν ἀκόμα περισσότερο!» Πραγματικῶς: ἀπὸ πότε **ὑπάρχουν** αὐτὰ τὰ ξύλινα σκαλοπάτια; Ἀπὸ τότε πὸν ἡ Βιογινία ἀδυνατίσει. Ὑπάρχουν μόνο γι' αὐτήν. Ὁ Νίκος, πὸν τὰ δρασκελίζει μ' ἕν' ἀπλὸ βῆμα, μήτε θὰ τὰ ξέρῃ. Μήτε κανεὶς ἄλλος. Θεατῆς καὶ θέαμα εἶναι πάντα ἀλληλένδετα καὶ συνεκφράζονται καὶ συνυπάρχουν.—Μὰ, τὸ ἴδιο, ἐκφράζονται καὶ τὴν

κατάσταση τοῦ Νίκου ἄλλες πάλι λεπτομέρειες. Ὅταν ἡ λιποθυμία ἔρχεται, κ' ἡ Βιογινία στρώνεται στὸ κρεβάτι, ποῖα εἶναι τότε ἡ συνείδηση τῆς ψυχικῆς καταστάσεως πὸν ἔχει αὐτός; Ὁ Νίκος, ἕνας «τεχνίτης ξυλογλύπτης», πὸς θὰ ἠμποροῦσε ὁ ἴδιος ν' αὐτοπεριγραφθῆ; Ἴδου πὸς: Κάθεται στὴν καρέκλα ἀμίλητος; καὶ κυτᾶ τὸν ἄσπρο κολλαριστὸ γῆρο τοῦ νυφικοῦ τοῦ κρεβατιοῦ, καὶ μετροῦ τις θηλειες τῆς χερσὸπλεχτης νταντέλλας, κάτω καὶ κάτω... καὶ κυτᾶ μιὰ μεγάλη ἄρρωστη μύγα πὸν δὲν πέθανε τὸν χειμῶνα,—πὸς πετάει, βαρειά, ἀπὸ τὸ τζάμι στὸν πλεχτὴ κουβέρτα καὶ πίσω. Ξεχωρίζει, μὲ τὰ μάτια του, τὰ πολύχρωμα κουρελάκια πὸν φτιαγμένο τὸ χαλάκι μπροστὰ στὸν καναπέ: **τέσσερα κόκκινα καὶ στὴ μέση ἕνα μαῦρο, τέσσερα μπλὲ καὶ στὴ μέση ἕνα μαῦρο, πάλι κόκκινα μὲ πράσινο, καὶ στὸ καθένα μιὰ στυροβελονιά μὲ κίτρινο μετάξι...** Ὁ ἔκτακτος αὐτὸς ἐρεθισμὸς τῆς προσοχῆς, γιὰ τὴν ὁποῖαν **ἀρχίζουν νὰ ὑπάρχουν** (ὅπως τὰ σκαλοπάτια τῆς Βιογινίας) οἱ δαντέλλες τῆς κουβέρτας καὶ τὰ συμπλέγματα τοῦ χαλιοῦ, —ὁ ἔκτακτος αὐτὸς ἐρεθισμὸς τῆς προσοχῆς μόνο, βέβαια, ἀπὸ συναισθήματα τυροινικὰ μποροῦσε νὰ πηγάζῃ. Ἀμηχανία σὲ βαθμὸ τραγικὸ, ἀπογοήτευση τρομακτικὴ μέσα σὲ νεανικὴ καρδιά, ἀπρόοπτη ἀπελπίσι· γιὰ κάτι ἀνεπανόρθωτο, πικρία γιὰ ὄλην τὴν οὐσία τῆς ζωῆς... Μὰ τί ἀπ' ὅλ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα ξέρει ὁ Νίκος, μὲ τ' ὄνομά του, ὁ «τεχνίτης ξυλογλύπτης» τῶν εἴκοσι πέντε χρόνων; τὴ μύγα τὴν ἄρρωστη ξέρει μόνο καὶ τὰ κουρελάκια τὰ πολύχρωμα στὸ πάτωμα. Αἱ λοιπὸν, αὐτὰ μόνο πρέπει νὰ ξέρει κ' ὁ συγγραφεὺς. Αὐτὰ μόνο κ' ὁ ἀναγνώστης

Ἐλαβα τὰ ὑποδειγματικὰ αὐτὰ στοιχεῖα ἀπ' τὸ πρῶτο κεφάλαιο. Μὰ ὁ ἀναγνώστης, ἂν θέλῃ, μπορεῖ νὰ συνεχίσῃ καὶ στὰ λοιπά. Εἶναι φανερό ὅτι ὄλη ἡ περιγραφή τῆς ἀποκριάτικης παράτας γίνεται μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τὴν καρδιά τῆς Λιόλιας. Ἡ περιγραφή τοῦ Πλακιώτη γιατροῦ μὲ τὰ μάτια τοῦ Νίκου. Ἡ περιγραφή τοῦ χοροδιδασκαλεῖου καὶ τῶν ἀνθρώπων πὸν χορεύουν («τὶ γελοῖοι πὸν ἦταν ὅλοι τους!») εἶναι κ' αὐτὴ περιγραφή τοῦ Νίκου: ἡ ἐξαντικειμενικευμένη του ζηλοτυλία —γιατὶ ὁ Μίμης τοῦ ζήτησε τὴ Λιόλια καὶ τὴ χορεύει.. Ἀκόμη περισσότερο: «βλέπει τὴ Λιόλια νὰ χορεύῃ **μὲ τὴν καρδιά της**» —τοῦτο εἶναι δὲ ἡ ζήλεια του ὀλοῦ ἄνευ! Μὲ τὰ μάτια τοῦ Νίκου τάχα δὲ γίνεται κ' ἡ περιγραφή τῆς Λιόλιας, ὅταν εἶχε πρωτοθῆ στὸ σπίτι; μιὰ σειρὰ κουμπάκια μπρὸς στὸ στήθος πὸν σπάράζουν σὲ ἄθε τῆς ἀνάσα —αὐτὴ εἶναι ἡ φυσιογνωμία της! Καὶ τὸ πολκάκι πὸν τῆς ἔρχεται στενὸ στὸ στήθος ἀμασχάλες...

Ὁ συστηματικὸς ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου ἠμπορεῖ νὰ προχωρήσῃ καὶ σ' ἀναρίθμητα ἄλλα.

2. Η ΛΥΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ.—Η ΣΑΤΥΡΑ.—ΚΡΙΤΙΚΗ.

Γνώστης τῆς ρεαλιστικῆς τεχνικῆς, καθὼς εἶναι φανερό, ὁ Χριστομάνος, γνώστης βαθὺς κ' ἀληθινὸς καὶ τῶν λεπτομερειῶν πὸν τοῦ χρειάζον-

Γλώσσα δημοσιογραφική, λογοπαίγνια φθαγμένα. Μόνον ὁ συγγραφεὺς δὲν τὸ ἐννοεῖ. Γιατὶ προσθέτει ἀμέσως: «Καὶ ποῦ νὰ τῷξερε, ὅποιος τὴν ἄκουγε, πὼς θὰ πῆγαινε, τὸ βράδυ, μασκὲ ἀτσιγγάνα στὴν Κασταλία!» Σφάλμα ἀπάνω στὸ σφάλμα! Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἶναι ἀσυχώρητο ρεαλιστικῶς: Ὁ συγγραφεὺς ἐνοχοποιεῖ τὴν Εὐρουδίκη γιὰ πράγμα ποὺ δὲν ξέρει ὁ ἀναγνώστης!

Τὸ ὕφος τοῦτο κι' ὅλα συνάμα τὰ ἐλαττώματα τοῦ περιεχομένου παρουσιάζονται —τυπικὰ κι' ἀνεξαιρέτα— ὅπου φανερόνται γειτόνισσες! Ἀμέσως παρακάτω διαβάζομε (σ. 41): «ἄρχισε μὲ καινούργιο ἀέρα σιὰ πλεμόνια τῆς, γιατί τῆς φουσοῦσαν οἱ διάβολοι μὲ τὰ φουσερά τους», καὶ πάλι «τὴν ἀλάλιασε τὴν καημένη τὴ Βιογνία... τῆς ἐσοῦβλιζε τὴν ψυχὴ καὶ τῆς περὶχυνε τὸ κορμὶ μὲ λάδια ζεστά καὶ νερὰ παγωμένα» (μὰ ποιά ἦταν τάχα αὐτὰ τὰ τόσο ἐγκληματικὰ λόγια; Ὁ συγγραφεὺς μόνον τὰ χαρακτηρίζει, ἀλλὰ δὲν τὰ γράφει: ὁ ἀναγνώστης, θέλει—δὲν θέλει, θὰ συμφωνήσῃ. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τεχνικὴ ρεαλιστικὴ!) —Γιὰ τὴν Κυρὰ-Δημητράνα τὸ ἴδιο—εὐθύς κι' αὐτὴ, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θὰ παρουσιασθῇ στὴ σκηνή: «ἡ καλὴ ἡ Κυρὰ Δημητράνα, μὲ τὶς τριχωτὲς ἐλιές καὶ τὸ ψαρὸν μουστακάκι, ποὺ λὲς καὶ τῷξε κληρονομήσει ἀπ' τὸ μακαρίτη!» (σ. 43), κι' ἔπειτα ἀμέσως «ἔφυγε ἡ Εὐρουδίκη κι' ἀπόμεινε τὸ θῦμα μὲ τὸν καινούργιο δῆμιος» (σ. 44)· μὰ ὡς τόσο, τὰ βασανιστήρια ποὺ ὁ καινούργιος αὐτὸς «δῆμιος» κάνει στὴ Βιογνία δὲν εἶναι ἄλλα, παρὰ ἔπαινοι γιὰ τὰ κορίτσια τῆς (σ. 43—45). —Γιὰ τὶς κόρες τῆς Χαρζανοπουλίνας — καὶ πάλι προκαταβολικὰ, μόλις κι' αὐτὲς παρουσιασθοῦν: «δὴν σακαφλιόρες ποῦχαν περάσει πιά τὸν κάβο, κι' ἔβγαιναν τώρα μ' ὅλα τὰ πανιά στ' ἀνοιχτὰ καὶ στ' ἄπατα. Ἡ μιά, ἡ πιὸ μεγάλη (!)»... (σ. 45). Σημειῶνω πὼς ἡ παρὲνθεση καὶ τὸ θαναστικὸ εἶναι τοῦ Χριστομάνου: ὡς ἐκεῖ ἔφτασε.— Κ' εὐθύς ἀμέσως: «ἡ πιὸ μικρὴ (!) (sic) τρωγότανε, μὰ ἡ μύτη τῆς ὄχι» (σ. 46). Σημειῶνω ἀκόμη τὴ «γοιὰ συφορὰ» (σ. 140), τὸ «ψεύτικο παράπονο τοῦ μοιρολογιοῦ τῆς» (σ. 144), τὴ φράση «τὸν καιρὸ ποὺ ζοῦσε ἡ ἀμοιρὴ ἡ Βιογνία, ψυχὴ δὲ ρώταγε γι' αὐτὴν, καὶ τώρα ποὺ πέθανε, τρέξανε σὰν τὰ χοράκια» (σ. 145) κι' ἄλλου «σὰν ξυλόκοττες ἐρεθισμένες» (σ. 160), καὶ τέλος τοῦτα τ' ἀπίστευτα: «Ἄν ἐβγήκανε ζωντανὲς ἀπὸ τοῦτον τὸ γυναικοκαυγὰ οἱ Χαρζανοπουλίνας κι' ἡ Εὐρουδίκη, εἶναι ποὺ τοὺς παραστέκονταν κάποιες καινούργιες ἑλληνικὲς θεότητες, τῆς Κοιτισσομπολιάς καὶ τῆς Κακογλωσσιάς» (σ. 161). —Δὲν προσθέτω ἐδῶ ἄλλο τίποτε.

Ἐρωτοῦσα παραπάνω: τὸ ἀσπλαγχνό τοῦτο σατυρικό κυνῆγι εἶναι πάθος ἢ γελοιογραφία; Προχωρώντας στὴν ἀνάγνωσι τοῦ βιβλίου κοντεύει κανεὶς νὰ πιστέψῃ τὸ δεύτερο. Εἶναι μᾶλλον μιὰ εὐκολὴ κακὴ συνήθεια, μιὰ ἕξις τοῦ «δροῦμον», μιὰ κακὴ ἀνατροπὴ, ὄχι συνειδητὴ ἴσως. Γιατὶ τὸ ἴδιο τοῦτο πνεῦμα πνέει κι' ἄλλου, καὶ συνεπαίρνει «πᾶν τὸ προστυχόν» ἄδικα, παράλογα καὶ ταπεινά. Ποιὸ λόγο ἔχει ἕξαφνα ἡ φράση:

«Μὰ ὄχι μοναχὰ τῆς Λιόλιας καὶ τοῦ Νίκου, παρὰ ὁλωνῶν τὰ πρόσωπα γύρω τους καὶ στὸ δρόμο κάτω δείχνανε σὰ σουρωμένα ἀπ' τὴν ἠδονὴ ποῦχαν αἰσθανθῆ» (σ. 54); Καὶ μιὰ ἄλλη παρακάτω: «Ἄχ νὰ βλέπατε [sic] κάτι γέρους σαράβαλα καὶ κάτι χοντρὲς πενηντάρες ποὺ στὸ σπῆτι τους θὰ βογκοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ καρέκλα ὡς τὴν ἄλλη, πὼς σήκωναν τὰ πόδια τους ἀψηλὰ καὶ πηδοῦσαν σὰν τὶς κατσικούλες» (σ. 78) καὶ δὴν ὁλόκληρες σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν: «Ὁ νέος γερωμένος πάνω στὸ κουκλάκι τὸ γλυκοκῦτταξε... κι' ἡ μαϊμουδίτσα σήκωνε κατσπάνω του τὰ μάτια...» (σ. 79).

Ὅταν ἤμουν μικρός, εἶχα κι' ἐγὼ τέτοιες κακίες—μὰ τὸ μετανοῦσα ὕστερα πικρά. Ἡ εὐτυχία μου μ' ἔκανε συχνὰ πρόστυχον καὶ κακό. Ὅταν μ' ἔντυναν γιὰ περίπατο, ἔθρεφα περισσότερο τὸν ἐγωῖσμό μου δίνοντας καὶ μιὰ κλωτσιὰ τῆς φτωχῆς γάτας πάνω στὸ βασανισμένο τῆς κεφάλι... Ἀπὸ τέτοια βάρη, πρωτόγονα κι' ἀπολίτιστα, νομίζω πὼς πηγάζει πρὸ πάντων ἡ σάτυρα τοῦτο τοῦ συγγραφέως. Ἔτσι τὴ διαισθάνομαι, ἔτσι τὴν νοιώθω, διαπεραστικά. Ἀλλ' ἀντίθετα πρὸς τὸ δικό του τὸ παράδειγμα, δὲ θὰ βάλω ἄλλους χαρακτηρισμούς τῆς.

ΟΙ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Οἱ ἀντιθέσεις δὲν ἀφθοοῦν στὴν «Κερένια Κούκλα». Εἶναι ὅμως ἀρκετὲς, βαλμένες ὅπου χρειάζονται, σημαντικὲς. Εἶναι πρῶτα-πρῶτα οἱ ἀντιθέσεις οἱ γενικὲς, οἱ καθολικὲς: Τὰ νιάτα τῆς Βιογνίας, κι' ἡ ἀρρώστεια τῆς. Καὶ πάλι, ἡ ἀρρώστεια τῆς—κι' ἡ ἀνοιξή. Ἡ Βιογνία—κι' ἡ Λιόλια. Ἡ ἀγρύπνια τῆς Βιογνίας—καὶ τὸ ἀποκριάτικο γλέντι τοῦ Νίκου. Εἶν' ἔπειτα οἱ ἀντιθέσεις τῆς ρεαλιστικῆς τεχνικῆς. Στὴν ποιητικώτερη στιγμὴ τοῦ ἔρωτός του, ὁ Νίκος περιγράφεται «μὲ τὸ σάλιο του κόμπο καὶ μὲ τὸ καρύδι πηγαινοερχάμενο». Τὶς μαρτιάτικες μυγδαλιές, τὶς μυγδαλιές ἐκείνες! τὶς πετοῦν, τὴν ἄλλη μέρα, στὰ σκουπίδια. Ἄλλ' ἰδίως συγγινοῦν οἱ τεχνικὲς αὐτὲς ἀντιθέσεις ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἕνας τύπος τοῦ ἔργου τρέπεται πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ θανάτου. Ἡ κηδεῖα τῆς Βιογνίας. Γίνεται πρῶτα-πρῶτα μ' ἕναν ἀληθινὰ ἐξευτελιστικὸν ἀποκριάτικον ἄνεμο, ποὺ πετὰ φοῦχτες τὴ σκόνη στὸ ξέσκεπο πρόσωπο τῆς πεθαμένης, μὲ τὰ κόκκινα μαλλιά, ποὺ στριφογυρίζει τὰ φελόνια τοῦ παπᾶ, ποὺ κάνει τέλος τὸ Νίκο καὶ λίγο θέλει νὰρχισῃ νὰ γελᾷ. Ἐνας ἀπρόσκλητος ψάλτης, «ψιλὸς, ξερακιανὸς, σὰν τὸν τσίρο, καὶ μονομμάτης» μπαίνει κι' αὐτὸς μέσα στὴ νεκρικὴ προβοδιά «γιὰ νὰ σταυρώσῃ κανένα μονό», καὶ στὸ δρόμο, ἔχοντας τὸ σκοπὸ του, προσπαθεῖ νὰ ψέλῃ δυνατώτερα ἀπ' τὸν ἄλλον ψάλτη. Ἡ Λιόλια ἀκολουθεῖ τὴν κηδεῖα φορώντας «ἀκόμη τὸ φορεματάκι ποῦχε σὰν πρωτοῦρθε. μὲ μιὰ μαύρη μπέρτα ἀπὸ πάνω, κι' ἕνα παλιὸ καπέλλο πένθιμο, μὲ μαῦρα σταφύλια, ποὺ τῷξε παρμένα ἢ θειὰ Ἐλέγκω ἀπὸ τὴ σπιτονοικοκυρὰ τῆς καὶ ποὺ τὴν ἔκανε σὰ μεγάλη.

Ὁ γέρος παππᾶς κρυώνει μέσα στην ἐκκλησιὰ τοῦ Νεκροταφείου· φορεῖ σάλι πάνω ἀπὸ τὸ καλυμμαῦχι του· καὶ τὸ σάλι του πέφτει, ὅταν πηγαίνει ν' ἀσπασθῆ. Ἡ Διόλια ἀσπάζεται τὴ νεκρὴ ὄχι στὸ μέτωπο, παρὰ—ἀπ' τὴ τὴ βιάση της— ἀπάνω στὴ μύτη, «κρύα καὶ σουβλερὴ σὰν τὸ μαχαῖρι». Στὸ γυρισμό, ὁ μάστορας τοῦ Νίκου ἀρχίζει κίολας νὰ τοῦ μιλῆ γιὰ ἓνα φορτίο ξύλα ποῦ περιμένει ἀπ' τὸ Τριέστι... Ἄς προσθέσωμε ἀκόμα, ἀπὸ τὰ προηγούμενα, τὸ τραπέζι τοῦ φαγιοῦ ὅπου ἀπόθεσαν τὸ φέρετρο τῆς πεθαμένης, τὸ τάλληρο ποῦ «ἔβαλε μὲ τρόπο» ὁ Νίκος στὸ χέρι τοῦ ἐπιθανάτιου γιτροῦ....

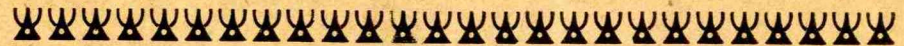
Μόνον ὁ «κάμπος μὲ τὰ λούλουδα» δὲν ἔχει ἀντιθέσεις. Νιάτα καὶ ἔρωτας, φύσις καὶ ἄνθρωποι, ἔσωτερικὸ καὶ περιβάλλον, ἐπιθυμία καὶ ἀσφάλεια, ἐδῶ ταυτίζονται ἀπόλυτα. Μὰ τὸ κεφάλαιο τοῦτο εἶναι τὸ λυρικώτερο καί, θὰ ἔλεγα, τὸ θεατρικώτερο, ἀπ' ὄλο τὸ μυθιστόρημα...

[Ἀκολουθεῖ τὸ τέλος]

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ σελίδα 148 τῆς «Νέας Ζωῆς» στιχ. 8 καὶ ἐπ. διάβαζε «ὄχι ἐν ὄσῳ ἔχει ὁμοιογένεια στὸ αἶμα, ἀλλὰ ἐν ὄσῳ» ἀντὶ «ὄχι ἐν ὄσῳ». Στὴν ἴδια σελίδα στ. 10 διάβαζε «λαὸς εἶναι μιὰ ὠρισμένη μορφὴ ζωῆς» ἀντὶ «λαοὶ εἶναι μιὰ ὠρισμένη μορφὴ μας».

ΚΡΙΤΙΚΑ

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΚΡΙΤΙΚΟΣ

Ἀντίθετα μὲ ὅσα οἱ περισσότεροὶ συνειδητὰ ἢ ἀσυνείδητα πρεσβεύουν στὸν τόπο μας, τῆς «Νέας Ζωῆς» οἱ συνεργάτες ἐμφοροῦνται ἀπὸ τὴν ἀρχή, πὼς τὸ πρῶτο ἐργο τῆς κριτικῆς δὲν εἶναι ἡ ἄρνηση τῶν ἀδυναμιῶν ποῦ βαραίνουν κάθε ἐποχῆ, ἐκτός βέβαια ἂν οἱ ἀδυναμίες αὐτὲς κατανοῦν πνευματικοὶ κίνδυνοι, ἀλλὰ ὁ διαφωτισμὸς τῶν κορυφῶν κάθε ἐποχῆς, ποῦ τὴν καθιερῶνουν μέσα στὴν ἱστορία ἢ τουλάχιστον τῶν φωτεινῶν σημείων ποῦ φαίνονται σὰν προμύνημα ἢ σὲν σταθμὸς. Ἡ ἄρνηση εἶναι κάτι δευτερογενὲς γιὰ τὴν κριτικὴ. Σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ γόνιμη κατανόηση τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας, ἡ νοητικὴ ἀνασύσταση τοῦ αἰσθητικοῦ ἔργου. Καὶ ἀκολουθεῖ ὕστερα, σὰν κάτι δευτερώτερο, σ' αὐτὸν τὸν πρῶτο σκοπὸ, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ τοποθέτηση τοῦ ἔργου.

Ἄν, μιλώντας γιὰ τὸν κ. Α. Καραντώνη, ἐπρόταξα αὐτοῖς τοὺς στοχασμοὺς, αὐτὸ συμβαίνει ἀπ' ἐνὸς γιὰτὶ πρόκειται ἡ κριτικὴ μου, ἀντίθετα πρὸς τὴν καθιερωμένη κριτικὴ, μάλιστα γιὰ νέους, νὰ εἶναι ἀποκλειστικὰ θετικὴ κριτικὴ, καὶ ὕστερα γιὰτὶ καὶ ὁ κ. Καραντώνης αὐτὲς τὴν ἀρχὴν ποῦ ἐπρόταξα τὴν πρεσβεύει καὶ τὴν πραγματοποιεῖ. Καὶ γι' αὐτὸ αἰσθάνομαι πὼς ἔχω τὴν ὑποχρέωση νὰ τὸν χαιρετίσω σὰν ἓνα ξεχωρὸ καὶ φωτεινὸ προμύνημα τῆς ἀληθινῆς «κριτικῆς τέχνης» στὴν πατρίδα τῆς σοφιστικῆς καὶ χωλιασμένης ἄρνησης.

Ὁ κ. Καραντώνης εἶναι κριτικὸ πνεῦμα πρῶτα ἀπ' ὅλα γιὰτὶ ἀγαπάει. Καὶ τὸ βάθος τῆς ἀληθινῆς κριτικῆς εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἡ γνώση δὲν βγαίνει ἀπὸ τὴν εὐνοηχισμένη οὐδετερότητα· βγαίνει ἀπὸ τὸν ἔρωτα. Μελετᾷ κανεὶς ὅ,τι ἀγαπάει. Ἐνας τύπος σὰν τὸν Καραντώνη δὲν θάγαφε ποτὲ ἓναν τόμο ὀλόκληρο γιὰ νὰ ἀρνηθῆ ἓνα ποιητὴ ποῦ θεωρεῖ ἀσήμαντο. Οἱ δυὸ κύριες ἐργασίες του ἀφοροῦν δυὸ ποιητὲς ποῦ ἀγάπησε, τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸν Σεφέρη. Ὁ Καραντώνης δὲν ἐπαινεῖ ὕπουλα· δὲν ἐπαινεῖ γιὰ νὰ ἐπιτύχη κατ' ἀντιδιαστολήν νὰ κατεβάσῃ αὐτὸν ποῦ εἶναι ὁ ἀληθινὸς στόχος τῆς κριτικῆς του. Ὁ Καραντώνης εἶναι καθαρὸς καὶ ἴσιος καὶ χαιρεται τὰ ὠραῖα ποῦ ἄλλοι ἐπλάσσαν καὶ τὰ κάνει μὲ τὴν κριτικὴ νόηση δικὰ του. Μὲ μιὰ λέξη ὁ Καραντώνης κατέχει τὴν ἠθικὴν προϋποθέσεις γιὰ νὰ εἶναι κριτικὸς.

Ὁ κ. Καραντώνης εἶναι κριτικὸ πνεῦμα γιὰτὶ ἔχει ὑπομονή. Τὰ ἔργα, κάποτε τὰ καλλίτερα, στὰ πρῶτα διαβάσματα, ὄχι μόνο μᾶς ξενίζουν, ἀλλὰ μᾶς ἀποκροῦσιν· πρέπει τότε ὁ κριτικὸς νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν τὴν ὑπομονήν του, τὴν καλήν του διάθεση καὶ νὰ παλέψῃ μὲ τὸ ἔργο, νὰ τὸ κατακτήσῃ· πρέπει ν' ἀφήσῃ τὸ ἔργο νὰ τὸν παιδέψῃ, νὰ τὸν καλλιεργήσῃ κατὰ τὸν τρόπον του· γιὰτὶ ἐνδέχεται, γιὰ τὴν πρώτη ἀσυνενοησία κριτικοῦ καὶ ἔργου, νὰ μὴ φταίῃ ἡ ἀδυναμίᾳ τοῦ ἔργου, ἀλλὰ ἡ φτώχεια τοῦ κριτικοῦ. Πρέπει ὁ κριτικὸς νὰ γίνῃ μαθητὴς τοῦ ἔργου ποῦ θὰ κρίνῃ. Ἡ σχέση κριτοῦ καὶ κρινομένου δὲν εἶναι σχέση ἀνωτέρου πρὸς κατώτερο. Τὸ ἀντίθετο συνήθως συμβαίνει, μάλιστα στὴν ὑψηλὴ κριτικὴ, καὶ γι' αὐτὸ μονάχα μπορεῖ νὰ κρίνῃ καὶ ἐνδείκνυται νὰ κρίνῃ κανεὶς κυρίως τοὺς ἀνωτέρους του. Ὁ Καραντώνης μαθητεύει

κοντά στα έργα που κρίνει. Γι' αυτό εισδύει στην έσωτερική τους σύσταση και η κριτική του κατορθώνει να γίνεται συχνά κριτική «έκ τών ένδον» Γι' αυτό αγχαλιάζει με την κριτική του νόηση και την κριτική του αγάπη -(τό ίδιο είναι)- τόσο διαφορετικούς και τόσο δυσκολοσίμωτους ποιητές. Οί περισσότεροι κριτικοί έδω αντίθετα νομίζουν πως κρίνουν «άμεσα» τό έργο, ένώ κρίνουν τις πρώτες των έντυπώσεις για τις όποιες είναι φανερό πως τρέφουν «ένα μυστικόπαθο σεβασμό» γι' αυτό και αλλάζουν κάθε λίγο και λιγάκι θέση. «έξελίσσονται» καθώς λέν. Τού Καραντώνη ή κρίση είναι πόρισμα ύπομνητικής συμβίωσης, συμμόρφωσης με τό πνεύμα του δημιουργού. Είναι έργο μέλισσας που άντλει άξίες αισθητικές με κόπο, και με τον ιδιαίτερο τρόπο που από κάθε διάφορο λουλουδι βγάζεις διάφορο μέλι.

Και ύστερα οί άξίες που κατάκτησε ο κριτικός μπορεί να συγκαταταχθούν με άλλες άξίες που κι' άλλες κατέχει η κριτική συνείδηση, και τότε γενικεύεται ή αποστολή του κριτικού, ως που να συγχυσθή με τις κοσμοθεωρητικές του θέσεις. Σ' αυτές τις γενικεύσεις ο Καραντώνης δέν προβαίνει. Δέν θέλει να απομακρύνεται τόσο από την άμεση μελέτη του έργου. Έχει και έδω ο Καραντώνης ύπομνη. Και πρέπει και έμεις νάχωμε ύπομνη. Είναι φανερό πως θα φθάση στην κριτική ολοκλήρωση και έχει μπροστά του όλα τά νιάτα του για να επιτύχη. Μας έγγυάται η έσωτερική του καθαρότητα, πως δέν θα έκφράση τίποτε που μέσα του δέν έχει εκτελέσει.

Μα αυτή είναι, άς πούμε, η έσωτερική πλευρά του κριτικού. Ο κριτικός πρέπει τό άλλογο της αισθητικής όμορφιάς να τό ένσαρκώσει στο λόγο. πρέπει να σκαλίση, να συνθέση, να λογιολογήση. Και η γλώσσα, και μάλιστα η δημοτική, δουλεμένη για να έκφράζει πράγματα και ένεργειες αισθητές, και που μόνο κατά παρέκκβαση έκφράζει τις άφηρημένες έννοιες, φανερώνεται πολύ αδύνατη για την σύλληψη του άλλογου. Και σ' αυτό τό σημείο ο Καραντώνης έδειξε πόσο πλούσια είναι κι' άλλες έφωδισμένες. Έδωσε στη γλώσσα εύλυγισία, εύστροφία, εικονολογία, για να φθάση να έκφράση τα άνέκφραστα, για να «έρμηνεύση», γιατί έρμηνεύει και έρμηνεύοντας αναδημιουργεί στον κόσμο του λόγου την ουσία του αισθητικού κόσμου. Με ιδιαίτερη ίκανοποίηση παρακολούθει κανείς την συνειδητή προσπάθεια του Καραντώνη να μη παρακάμπη τα δυσέκφραστα νοήματα, αλλά να τα κατακτά μέσα στο πλαίσιο της δημοτικής. Αυτή η προσπάθεια προϋποθέτει άκρίβεια και σαφήνεια στη σκέψη και αγάνα με τά γλωσσικά μας δ. δομένα. Ο Καραντώνης έχει τό δώρο της επιμέλειας και κάθε βιβλίο του καιακτά έδαφος προς αυτή την κατεύθυνση. Πιστεύουμε πως άμ' εύρύνη τά όρια της δημοτικής από τό μέρος της αρχαίας, θα βρή μιάν ακόμα πλουσιώερη πηγή έκφραστικών μορφών. Κυρίως όμως η επιτυχία του Καραντώνη σ' αυτό τό σημείο, μα και σε όλα τά σημεία, στηρίζεται σε κάποιο άλλο στοιχείο.

Ο Καραντώνης είναι ποιητής. οί άναγνώστες της «Νέας Ζωής» τον ξαίρουν και έλπίζουμε στο μέλλον να τον γνωρίσουν καλλίτερα. Γι' αυτό δέν είναι άρνητικός στην κρίση και φτωχός στην έκφραση. Γι' αυτό, και όταν χτυπάει, πιο πολύ λυπάται παρά θυμώνει. Γιατί κάτω από τον άληθινό τεχνοκρίτη υπάρχει πάντα είτε «δυνάμει» είτε «ένεργεία», αδιάφορο, ο δημιουργός. Και άν έχη τέτοια χάλια στον τόπο μας η κριτική τέχνη, αυτό όφείλεται στο ό,τι όλοι όσοι τιτλοφορούνται κριτικοί είναι άποτυχημένοι λογοτέχνες. Γι' αυτό και είναι άρνητική και όχι «συμπαθητική», άποφαντική και όχι έρμηνευτική ή νόηση τους.

Χαιρετίζουμε στο πρόσωπο του Καραντώνη μιάν φαινή έξαιρέση, που μας έδωσε κι' άλλες αγαθούς καρπούς και ακόμα αγαθότερες έλπίδες.

Η. ΔΕΛΦΟΣ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ. Πεζοί Δρόμοι. Γ'. Κάποιων νεκρών ή ζωή. (Έκδ. Δημητράκου).

Δέν πρόκειται βέβαια να κρίνωμε τον Παλαμά. Αυτό θα τό κάνουν άλλοι με τη γνωστή εύκολία. Θέλομε μόνο να αναγγείλωμε ένα βιβλίο που είναι στο μεγαλύτερο μέρος μιάν άυθεντική πηγή της Ιστορίας της λογοτεχνίας μας, όπως την είδε και την έζησε από τά νιάτα του ο ποιητής.

Η Ιστορία της λογοτεχνίας μας, άν έξαιρέση κανείς μερικά κοινά, πασίγνωστα, αλλά και άνεπαρκέστατα στοιχεία, δέν είναι γραμμένη πουθενά. Τα έγχειρίδια που έχομε είναι πολύ σύντομα και κατ' ανάγκη δέν μας δίνουν παρά ένα παραδεδομένο σχήμα, που πρόκειται να πληρωθ ή με Ιστορική ουσία. Ός σήμερα πνευματική Ιστορία των 60 τελευταίων χρόνων είναι ή προφορική παράδοση. Θεματοφύλακές της είναι οί παλαιότεροι λογοτέχνες εκείνοι που έζησαν αυτή την Ιστορία και έχουν γίνει στοιχεία της. Τα άνέκδοτα άρχεία της παληάς «Εοτίας» του Πολίτη και του Δροσίνη, και τά άρχεία του Νουμά και τόσα άλλα, όπου θα υπάρχουν στοιχεία για όλους τους πρώτεργάτες της σύγχρονης μας πνευματικής ζωής και σπέρματα για τά προβλήματα με τά όποια πάλεψε και παλεύει η φυλή μας, δέν είναι βέβαια ούτε αυτά άρκετά για τον μελλοντικό μελετητή της Ιστορίας μας. πρέπει να τά συμπλήρωση κανείς με όσα έχει την τύχη ν' άκούη από τους παλαιότερους ποιητές μας. Και είναι τραγικό ότι ένας τέτοιος πνευματικός θησαυρός θα σβύση μαζί με τη ζωή μερικών ανθρώπων. Γιατί άλήθεια οί νέοι, μη έχοντας άκριβώς συνείδηση της Ιστορικής άληθινής άξίας αυτού του θησαυρού, μη νοιώθοντας τι σημαίνει παράδοση για ένα λαό, δέν έχουν ένδιαφέρον, ούτε και σεβασμό για την συμβολή των περασμένων. Γι' αυτό οί τελευταίοι εκπρόσωποι, οί ζωντανές ένσαρκώσεις της Ιστορίας μας, και όταν άκόμη θαυμάζονται, ζούν συνήθως άπομονωμένοι. θέλω να πω, πως δέν τους παραστέκουν εκείνοι που θα πάρουν από τά χερίά τους τό θησαυρό για να τον διαφυλάξουν, και αυτοί πλουταινοντας τον, ως στα στερνά τους χρόνια. Έτσι κινδυνεύει να χαθ ή ο θησαυρός της προφορικής παράδοσης για τη πνευματική μας ζωή.

Από την ανάγκη κάτι να διασωθ ή από την άτμόσφαιρα, τά ρεύματα και τις βλέψεις των γενεών που είναι για μας Ιστορία, όποια και άν έχομε γι, αυτές γνώμη, βγήκε τό βιβλίο αυτό του Παλαμά. Δια φωτίζει την δική του Ιστορία και αυτό θα άρκοüse για να είναι πολύτιμο ένα τέτοιο βιβλίο. διαφωτίζει όμως από τη σκοπιά του και όλάκερη την πνευματική μας ζωή, και αυτό είναι έξ ίσου σπουδαίο.

Αν μας εισάγει όμως στην εποχή εκείνη, αυτό δέν τό κάνει με την άναγραφή γεγονότων, δουλειά και αυτή άπαραίτητη. αλλά δουλειά άλλων, τό κατορθώνει με την ύποβολή της άτμόσφαιρας της εποχής και τό ζωντάνεμα των προβλημάτων που την ταραζαν. Κανέναν δέν είναι καταλληλότερος γι' αυτά από τον Παλαμά. Σ' αυτόν θα χωρισάμε, όταν συλλέξωμε όσα σχετικά, τις σημαντικότερες σελίδες της Ιστορίας της λογοτεχνίας μας.

Αλλά δέν μας δίνει μόνο αυτές. μας δίνει και μερικά μαθήματα κριτικού ήθους. Ο Παλαμάς δέν περνάει τον καιρό του περιφρονώντας και μισώντας ζή με σεβασμό και με αγάπη. Και από τά πρόσωπα από τά όποια τον χωρίζουν χάσματα ζητάει ό,τι είναι άξιο και σημαντικό. Τα άσήμαντα θα τά πάρη τό ρεύμα του χρόνου, δέν έχουν ανάγκη από κριτικές. Τα άξια πρέπει να ύπογραμμισθούν από την κριτική σκέψη, για να γίνουν γόνιμα στοιχεία της

πνευματικής παράδοσης. Και για να μην άπορρίψη κανείς τὰ ἄξια μαζί με τὰ ἀνάξια πρέπει νὰ σκύψη, νὰ δῆ ἀπὸ κοντά, με ὑπομονὴ τὸ ἔργο· καὶ ἡ ὑπομονὴ θέλει σεβασμὸ καὶ ἀγάπη. Ἔτσι γίνεται καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Παλαμά ἕνα μάθημα κριτικοῦ ἤθους καὶ κριτικῆς διεισοδύσεως.

Γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ ἄξια τοῦ ἔργου εἶναι ἀλήθεια περιττὸ νὰ μιλήσωμε σ' ἕνα πρόχειρο σημείωμα.

Η. ΔΕΛΦΟΣ

TIMOY ΜΑΛΑΝΟΥ: Ὁ ποιητὴς Κ. Π. Καβάφης (ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ καὶ τὸ ἔργο τ. υ. Μελέτη).

Ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη προσωπικὰ δὲ μᾶς ἐνθουσιάζει, δὲ μᾶς συγκινεῖ. Κι' ὄχι μονάχα αὐτὸ, μὰ μπορούμε νὰ ποῦμε ἀνεπιφύλακτα ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη μας, ζήμωσε πολὺ ὀρισμένους ποιητὰς πού δέχτηκαν τὴν ἐπίδρασίν του. Αὐτὸ ὅμως δὲ μᾶς κλείνει τόσο τὰ μάτια, πού νὰ παραγνωρίσουμε τὸ ἔργο του καὶ νὰ μὴ βλέπουμε τὸ ρόλο πού ἔπαιξε κι' αὐτὸς στὴν τέχνη τοῦ τόπου μας, καὶ εἰδικὰ στὴν ποίηση, ὅταν μάλιστα τόσο ἄλλοι—ἴσως καλλίτεροι ἀπὸ μᾶς—συνειδητὰ ἢ προσποιημένα, ἄσγετο, τὸν βρισκουν ποιητὴ καὶ μάλιστα με προσωπικότητα.

Τὸ τελευταῖον αὐτό, καθέννας ἀπὸ μᾶς, ποῦχει ἀντίθετη γνώμη, τ' ἀντιπαρόχεται ἐπιφυλακτικὰ, χωρὶς οὔτε νὰ τὸ παραδέχεται βέβαια, μὰ κι' οὔτε νὰ βγαίνει, νὰ κατακρίνει τὸ ἔργο του. Κι' ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ τι ὑπῆρξε γιὰ τὴν ποίησίν μας ὁ Καβάφης ἐπιβάλλεται νομίζουμε περισσότερὴ εὐλιβεία γιὰ ἕναν νεκρὸ τοῦ ὁποίου ἦταν καὶ προσωπικὸς φίλος ὁ συγγραφέας.

Ὁ κ. Μαλάνος βέβαια εἶχε γράψει τὴ μελέτη του αὐτὴ προτοῦ πεθάνει ὁ Καβάφης γι' αὐτὸ κι' εἶναι τόσο ὑπέροτρα αὐστηρὸς μὰ καὶ παράλογος κι' ἀντιφατικὸς στὶς περιγραφὰς του καὶ τὶς κρίσεις του. Ἴσως τώρα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Καβάφη νᾶθελε νὰ τροποποιήσει ὀρισμένα πράγματα τῆς μελέτης του, μὰ βιάστηκε φαίνεται νὰ τὴν ἐκδώσει μὴ τὸν προφτάσει ἄλλος κι' ἔτσι τὴν δημοσίευσε ὅπως εἶναι.

Θα μπορούσε βέβαια νὰ μᾶς δώσει μιὰ πολὺ ἀξιόλογη κριτικὴ γιὰ τὸν Καβάφη, κι' ἔχουμε λόγους νὰ τὸ πιστεύουμε αὐτὸ κι' ἀπὸ ἄλλες ἐργασίαι τοῦ κ. Μ., μὰ ἂν δὲν ἐξήταζε τὰ πράγματα ὑποκειμενικὰ. Δὲν τὸ θέλησε ὅμως Δικαίωμα του.

Μᾶς παρουσιάζει λοιπόν, σ' αὐτὴ, ψυχαναλυτικὰ τὸν Καβάφη μ' ἕνα ἀτέλειωτο κομπολόι διακοσμητικῶν πού δὲ στοματὰ πουθενά, γιὰ νὰ καταλήξει νὰ μᾶς πεῖ ὅτι ἡ σεξουαλικὴ διαστροφή τοῦ Καβάφη ἦταν ἡ πυξίδα τοῦ ἔργου του. Σ' ὅλα αὐτὰ βέβαια πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε ὅτι φάνηκε δεξιότηης ὁ κ. Μ. κι' ἂν δὲ συμβουλευτὴκε κανένα λεξικό, μπράβο του!

Κάτι ὑπολτες σχέσεις, κάτι πρόσωπα περίεργα ἀνακατώνονται στὴ ζωὴ του, κι' ὅλα αὐτὰ, ἂν γίνονταν κάποτε γνωστά, θὰ ξεσπούσαν ἐξάπαντος σὲ σκάνδαλο. Νύχτες ὀλάκερες τὶς περὶ κρυφὰ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, σὲ συνοικίαις ὑποπτες, δωροδοκῶντας ὑπηρέτες πού τὸν ὑποβοηθοῦν καὶ τὸν ἐκβιάζουν» (σελ. 13).

Ἔστερα μᾶς τὸν παρουσιάζει χωρὶς ἀνθρωπισμὸ, δύσπιστο, συμφεροντολόγο, γεμᾶτο μικρότητες κι' ἀσυνειδησίες.

«Σὲ κάθε γνωριμία πού κάνει δὲν περιμένει παρὰ τὸ θαυμασμὸ ἢ μιὰν ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἔργο του. Θέλει νὰ ἐνδιαφέρει φανατικὰ τοὺς ἄλλους, ὄχι ὅμως καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτούς. Δὲν πονᾷ γιὰ κανέναν τὸν πόνο, τὸ αἶσθημα—κάθε αἶσθημα πού τὸν πλησιάζει—ἀντικρύζει σ' αὐτὸν μιὰν ἀφιλόξενη ἔρημο» (σελ. 18)

Διαβάζοντας ὅλα αὐτὰ κάνουμε τὶς παρακάτω σκέψεις: Τὶ ἄλλο ἀκόμα θὰ μπορούσε νὰ τοῦ πεῖ: Μὲ ποῖο ἀκόμα δυσῶνυμο ἐπίθετο νὰ τὸν ὀνομάσει γιὰ νὰ μᾶς

δώσει ὀλόκληρη τὴν εἰκόνα του; Καὶ καταλήγουμε στὸ νὰ διαπιστώσουμε ὅτι δὲν ἄφισε τίποτα. Κι' ὅμως ἔχει ἀκόμα τόσα νὰ τοῦ πεῖ, πολλά, ἀμέτρητα, ἀπερίγραπτα, πού ἂν ἀναφέραμε ἔστω καὶ λίγα ἀκόμα ἀπ' αὐτὰ, θὰ πέφταμε στὸ ἴδιο—ἄς τὸ ποῦμε σφάλμα—πού ἔπεσε κι' ὁ κ. Μ. ἂν δὲν ἔχει γίνε αὐτὸ καὶ μετὰ τὰ τόσα λίγα πού ἀναφέρουμε.

Δὲν ἔχουμε ἂν ὁ κ. Μ. γράφοντας αὐτὰ νομίζει ὅτι ἐξυτηρετὴ κανένα σκοπὸ. Τὸν βεβαιώνουμε πάντως κατηγορηματικὰ ὅτι ὄχι μόνον δὲν προσφέρει καμμιὰ θετικὴν ὑπηρεσίαν μετὰ τὸ βιβλίον του, καὶ πού σὰν τέτοιο θάταν καλλίτερον νὰ μὴν τὸ εἶχε ἐκδώσει, μὰ καὶ ζημιώνει τὸν ἴδιον ἑαυτὸ του κι' ἀδικεῖ τὴ νοημοσύνη του ἂν νομίζει ὅτι αὐτὸ λέγεται τέχνη κι' αὐτὰ πού ἀραδιάζει στὸ βιβλίον του λέγονται κριτικὴ. Ἐκτὸς ἂν ἐξήλεψε τὴ δόξα τοῦ Ἡρόστρατου ὁπότε βεβαίως τὸ εἶδος πού διάλεξε μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κατάλληλο.

«Εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ χαρὰ, εἶπε ὁ μακαρίτης Δ. Γαγκόπουλος, γι' αὐτὸν πού δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσει, νὰ ζεῖ καταστρέφοντας».

ΜΙΜΗΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- 1] Τ. Μαλάνου : 'Ο ποιητής Κ. Π. Καβάφης (ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του) μελέτη. Ἀθήνα 1933.
 2] Δ. Στάνζη : Lucifero (ποιήματα). Ἀθήνα 1933.
 3] Λ. Βογιατζή : «Στιγμές» (ποιήματα). Ἀθήνα 1933.
 4] Γ. Μουρέλλου : Στοχασμοί, Φαντασίες, Αἰσθήσεις. Πειραιᾶς 1933.
 5] Α. Μπάρα : Συνθέσεις (ποιήματα). Ἀθήνα 1933.
 6] Ἄν. Ἀδαμοπούλου : Μίχα (κωμωδία τρίπρακτη). Ἀθήνα 1933.

- 1] Libre. Août, Septembre, Octobre, Novembre 1933. dir. L. Roussel.
 2] Ὁ Φίλος τῶν Ζώων. Ἀθήνα Νοεμ. Δεκ. 1933.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Μ. Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & ΣΙΑΣ
 ΣΤΑΔΙΟΥ 48—ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛΕΦ. 22-896

Τηλεγρ. Δις: Βιβλιοπωλεῖον Βασιλείου Ἀθήνας.

ΕΚΛΕΚΤΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Η ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ: Τί πρέπει νὰ γνωρίζη.

Περιλαμβάνει: Μαγειρικήν, Ζαχαροπλαστικήν καὶ καλὴν Συμπεριφορὰν. Τελεῖα οἰκογενειακὴ ἐγκυκλοπαίδεια. Ἀπαραίτητος γιὰ κάθε σπίτι. Τιμᾶται χρυσοπανόδετος Δραχ. 200.

ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ

Περιλαμβάνει 18.000 λέξεις καὶ πολλοὺς ὀρθογρ. κανόνας. Σχῆμα μικρὸν κατάλληλον διὰ τὴν τσέπην τοῦ γιλέκου. Χρησιμώτατον εἰς ὄλους. Τιμᾶται δεδεμ. δρ. 25.

- Κ. ΣΑΡΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ : Πολιτικὴ Οἰκονομία (ἐκδοσις 1934) δρ. 50
 ΣΗ. ΓΙΔΕ-ΣΗ. ΡΙΣΤ : Ἱστορία Οἰκονομικῶν Θεωριῶν τόμ. 2 » 250
 Ν. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ : Παιδιατρικὴ » 150
 » » : Ὑγιεινὴ τῶν βρεφῶν » 125
 Π. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ : Ὁ δημόσιος καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων » 125
 Β. ΤΖΑΛΟΠΟΥΛΟΥ : Ὑγιεινὴ διατροφή τοῦ ἀνθρώπου » 150

ΛΕΞΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΑ: Λογοτεχνικά, φιλοσοφικά, θεατρικά, ποιητικά, ἱστορικά, ἐπιστημονικά, ἐκκλησιαστικά, πρακτικῶν γνώσεων κ.τ.λ. κ.τ.λ.

ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΜΑΣ ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΝ. Ἀποστέλλεται παντοῦ δωρεάν.

ΕΚΛΕΚΤΑΙ ΠΟΙΗΤΙΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΑΙ

- Γ. ΣΟΥΡΗ : Ἀπαντα τόμοι 3 πανόδετοι Δραχ. 200
 Γ. ΑΥΛΩΝΙΤΟΥ : Ἐκλογή νεοελλ. ποιημάτων » 40
 Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ : Ἀπαντα » 75
 Δ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ : Ἀπαντα » 100

ΕΚΤΕΛΟΥΜΕΝ ΤΑΧΥΤΑΤΑ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ
 ΚΑΙ ΔΙ' ΟΙΟΝΔΗΠΟΤΕ ΜΕΡΟΣ.

ΔΙ' Ο,ΤΙ ΘΕΛΗΣΕΤΕ ΓΡΑΨΑΤΕ ΜΑΣ.